Anul VI. 15 Octomvrie — 1 Noemvrie, 1912. Nr. 18—19.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1912.

Anul VI. 15 Octomvrie — 1 Noemvrie, 1912. Nr. 18—19.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

CENTENARUL PREPARANDIEI ROMÂNE ORTODOXE DIN ARAD.

Preparandia română ortodoxă din Arad a îmbrăcat la 3/16 Noemvrie a. c. haină de sărbătoare. Atunci și-a serbat existența de o sută de ani.

Sărbătoarea aceasta, socotindu-o după cadrele manifestațiilor de asociare ale lumii românești, a trecut departe peste ogașele restrânse ale serbării institutului și s'a afirmat în plin înțeles al cuvântului ca o serbare a biruințelor, câștigate în părțile bănățene și ungurene deopotrivă de ortodoxie și de cultura românească.

Răsărit acest institut în vremuri tulburi, dar în cari începeà a se deșteptà conștiința ortodoxiei și a românismului și în părțile arătate, institutul preparandial nici nu puteà să nu fie mai mult decât o școală de specialitate cu menirea de a crește învățători pentru școalele noastre poporale. De aceea preparandia dela Arad, deoparte prin apostolia neîntrecută a dascălilor ei în frunte cu Dimitrie Țichindeal, arhanghelul redeșteptării din acele părți, iar de alta prin însuflețirea de cauză și vrednicele fapte ale ucenicilor din primele generații ale acelui institut, resfirați pe la vetrile lor în rost de învățători și preoți și de alți cărturari, a tras în ogorul vieții sufletești a Românilor din acele părți, încă dela începutul acestui nou curent de vieață, o adâncă brazdă binecuvântată în roade alese pentru cultura și ortodoxia noastră românească.

Acesta a fost tenorul recentelor serbări centenare dela Arad. Ca revistă bisericească le înregistrăm cu satisfăcută mândrie,

pentrucă cu ocazia lor ni-s'au desvălit frumoase și încântătoare pagini ale vieții românești din trecuta sută de ani.

Ne închinăm deci cu smerenie și cu recunoștință înaintea acestui institut ajuns acum la răspântia veacului său al doilea. Ne închinăm mai vârtos înaintea spiritului, din care a răsărit tradiția — pe care ar trebuì să o imiteze toate puținele noastre institute de învățământ — de a fi căutat, ca activitatea sa de școală să o îmbine în modul cel mai intim și trainic cu apostolia militantă a cultului și credinței noastre românești.

Ni se pare că tocmai acest spirit, a fost motivul și mijlocul cel mai puternic, care a contribuit la asigurarea existenței de un veac, dar mai ales la izbânda culturală românească de până acì, realizată de preparandia din Arad.

Reliefăm acest semn al biruinței, strigându-i institutului preparandial din Arad: *Vivat, crescat, floreat!*

*

Preparandia din Arad, la începutul său, a avut caracterul de institut regesc, înființat pentru «națiunea» românească. A fost așadar dela începutul său un institut de caracter *național*, care — dat fiindu-i și caracterul regesc — nu puteà să nu devină citadela culturală cea mai puternică a intereselor noastre din acele părți.

Lumina, ce s'a făcut în timpul din urmă [1] asupra vieții celor dintâi ani de activitate a preparandiei, confirmă pe deplin stilul acela mare, în care se concepuse atât vieața de institut național a preparandiei, cât și potrivirea funcțiunei institutului, și mai ales a profesorilor ei, în cadrele marilor și multelor preocupații culturale-naționale românești din acele vremi, de lupte pentru desrobirea ierarhică de sub sârbi și pentru desrobirea culturală.

Spre a ne încredință despre covârșitorul și multilateralul rol cultural românesc al acestui institut, n'avem decât să ne reamintim, chiar și numai în cele mai grele liniamente, vieața poporului românesc din acele părți pe vremea înființării acelui institut, și să căutăm a fixà principiul, care a călăuzit activitatea celor dintâiu

[1] Vezi monografia «Institutului preparandial român ortodox din Arad», lucrată de profesorii Dr. Teodor *Botiș* și Dr. Avram *Sădeanu*.

trei mari dascăli ai acelei preparandii: Ţichindeal, Jorgovici şi Loga.

Lipsit de ierarhia sa naţională şi înjugat în cea mai grea servitute socială şi cu desăvârşire exilat din împărăţia binefacerilor culturale, poporul românesc din părţile bănăţene şi ungurene, la începutul veacului trecut, erà în cea mai desăvârşită mizerie sufletească, iar pe deasupra mai aveà să supoarte şi jugul ierarhiei sârbeşti.

Lipsit de dreptul de a fi stăpân pe o organizaţie bisericească şi pe o cultură a sa proprie, poporul românesc din acele părţi aveà să treacă printre Scylla şi Charibdis: ici erà ierarhia sârbească, care sub cuvânt de a salvà *ortodoxia* românilor, le înăspreà servitutea ierarhică şi culturală în care căzuseră, după unirea mitropolitului nostru din Bălgrad, prin întrarea în legăturile ecleziastice ale Sârbilor veniţi la noi; iar dincolo erau amăgirile dulcege din partea Românilor «uniţi» cu Roma papală, cari prin mijlocirea unirei, le făgăduiau mântuirea «*naţionalităţii*», de fapt însă ar fi pregătit mai din vreme drumul — Hajdudorogului!

Revine indirect tocmai preparandiei româneşti din Arad, iar în mod direct celor dintâi dascăli ai aceleia, meritul de a fi căutat cărările de mântuire — şi a ortodoxiei româneşti, dar şi a naţionalităţii noastre — pe altă cale: *Nici cu «Roma», nici cu «Carlovăţul», ci — «cu noi înşine, şi prin noi!»*

Aceasta a fost deviza mântuitoare, de care s'au inspirat mai ales cei trei dintâiu şi mari dascăli ai preparandiei dela Arad: Ţichindeal, Jorgovici şi Loga.

In nizuinţele lor pentru realizarea acestui ideal s'au înfrăţit cu Moise Nicoară, apostolul trăit exclusiv pentru acest ideal şi martirizat pentru aceasta deopotrivă de fraţii «români» «uniţi», cât şi de fraţii în «ortodoxie» sârbi.

Intre alţii, Ţichindeal şi Nicoară, — dupăce au făcut şi jos în popor propagandă pentru izbândirea arătatului ideal, îi vedem ajunşi în deputaţie şi cerând sprijinul Tronului pe «sama dorinţelor româneşti», încununate de rezultat, mai întâi la 1829 prin aşezarea unui Român în scaunul episcopiei Aradului.

In chipul acesta vedem, cum apostolia culturală, ***de pe catedră***, a celor dintâi dascăli ai preparandiei, trece în ***arena literară***, prin

atâtea şi atâtea producte literare ale aceloraşi, în cari se reoglindeşte spiritul acelor zile de redeşteptare culturală şi ierarhică românească, pentruca de pe acest teren, «al muzelor», să se pogoare spre a agità ideia mântuitoare în jos, la poporul credincios, și în sus, la tronul împărătesc, care, prin înfiinţarea preparandiei româneşti cu caracter regesc, anticipase consentimentul la lupta de emancipare românească şi ortodoxă pornită în acele părţi.

Catedră — literatură — asociare în vieaţa militantă pentru redeşteptare: iată o treime de manifestaţii sufleteşti, împreunate în ipostasul făcător de vieaţă al aceluiaş singur şi nedespărţit ideal de vieaţă românească în ortodoxie.

Spiritul acesta de superioară înţelegere a chemării vremii ni se pare că a fost cheia magică, prin care s'a ridicat preparandia «naţională» din Arad, mai ales în perioda primă a vieţii sale, la importanţa şi rolul, aproape exclusive, în opera de redeşteptare religioasă și culturală românească a acelor părţi.

*

La anul 1869 preparandia «regească» «naţională» română din Arad se preface în institut confesional şi astfel întră după cum a spus-o P. C. Sa d-l director seminarial în frumosul său discurs festiv, «în cadrele constituţiei bisericeşti şi aşa sub jurisdicţiunea consistorială».

Cu aceasta, preparandia, în urma constelaţiilor schimbate în întreagă ţara din toate punctele de vedere, întră în o nouă fază de vieaţă, dela care cu drept cuvânt se aşteptà roade mult mai bogate şi mai dulci, deoarece erà ţinută acum la sânul cald de mamă, al bisericii, care aveà tot interesul pentru a continuà opera culturală, bine începută de preparandie în jumătatea primă a veacului trecut.

De fapt dieceza Aradului a adus însemnate jertfe pentru asigurarea institutului și a profesorilor aceluia.

Din sărăcăcioasele case, în cari şi-a început vieaţa, preparandia a ajuns de s'a adăpostit în deceniile din urmă în zidire proprie. «Anul jubilar — s'o spunem cu cuvintele directorului institutului iubilant — şi-l prăznueşte în splendoarea externă a acestui institut, susţinut din propriile puteri ale diecezei, provăzut cu un corp profesoral zelos și conştienţios...»

Şi în aceasta, a doua epocă a sa, institutul preparandial din Arad a săvârşit o mare operă culturală românească pentru părţile sale. Dar, spre a fi în consonanţă cu realitatea istorică, i-a scăzut importanţa aceea covârşitoare şi de caracter exclusiv, la care îl ridicaseră situaţia sa de singur institut superior de învăţământ românesc pe atunci şi împrejurările vremilor de mai nainte.

Nu vrem să diminuăm vrednicia seculară a acestui institut şi a dascălilor ei din epoca sa a doua, ci mai vârtos vrem ca din această constatare a schimbării împrejurărilor de vieaţă şi siliţi de realitatea de azi a cuvântului sfântului apostol Pavel: «*căci zilele rele sunt*», să întărim curatul şi caldul îndemn şi sfânta nădejde de un bine şi mai mare al zilei de mâne, în sânul căreia preparandia şi-a prăznuit centenarul şi a întrat în al doilea veac de vieaţă şi de apostolie.

Cu aceasta, vrând-nevrând, ne sboară gândul spre viitor şi ne întrebăm de deslegarea tainelor lui ascunse înaintea ochiului nostru pământesc.

Aceasta însă e o chestie cu mult mai mare, decât ce se pare la prima vedere. Astăzi, când şcoalele noastre săteşti — tot atâtea şcoale ale preparandiilor noastre de până aci — cad unele după altele sub greutatea răului zilelor, — chestiunea aceasta, a preparandiilor române, iese din cadrele acestor rânduri şi devine o chestiune de un interes suprem la care să se gândească şi s'o rezolve în viitor cu noroc — nu numai preparandia românească dela Arad, ci şi celelalte surori ale ei şi mai presus de toate organele mai înalte ale bisericii din întreaga noastră mitropolie.

Şi până atunci însă preparandia din Arad are deja tradiţii frumoase şi scumpe în trecuta sa sută de ani. N'are deci decât să ţină a-şi continuà opera binefăcătoare, pentru care îi este recunoscător un întreg neam.

Această recunoştinţă să şi-o elupte şi pe viitor.

Să-i ajute Dumnezeu!

«**Revista Teologică**».

PĂRERILE LUI PETRU MAIOR DESPRE INFALIBILITATEA PAPEI.

De multeori am avut ocazie să aud, cum bărbaţi de-ai bisericei unite cu Roma prezentau infalibilitatea şi dreptul de jurisdicţie al papei asupra întregei biserici, ca fiind nişte chestiuni «foarte inofensive». Papa e aşa de departe — spuneau ei — încât noi ne putem aranjà trebile noastre bisericeşti aici acasă cum ne place, fără să simţim vreodată mâna tare şi apăsătoare a lui. Iar dogmei despre infalibilitatea papei îi dădeau un caracter atât de metafizic, o ridicau atât de sus în sferele aeriane, încât se păreà că nu are aproape nici o legătură cu pământul şi cu locuitorii lui.

Urmările unei doctrine se cunosc însă mai bine când o aplici în practică, decât când o discuţi în teorie. Noi ştiam din istorie că — pe cum zice *Petru Maior*, — «de când papa preste firea duhovniciei şi duhul evangheliei s'au prea înălţat» multe «blăstămăţii s'au întâmplat». Dar înfiinţarea episcopiei gr.-cat. maghiare, decretată prin bulla «Christifideles graeci», poate să convingă acuma pe orice om cu judecata obiectivă, cât de dureros simţită poate să devină puterea jurisdicţională şi infalibilă a papei.

In faţa acestui atac îndreptat prin o bullă papală în contra intereselor bisericei unite, scriitori de-ai acestei biserici vin cu lămurirea, că acel atac nu atinge dogma infalibilităţii, fiindcă n'a emanat din ea, ci din cealaltă putere, din puterea jurisdicţională a papei. Adecă papa ţine într'o mână infalibilitatea, iar în cealaltă mână puterea jurisdicţiunii peste biserică şi voi credincioşilor, pe care v'a lovit papa numai cu mâna în care ţine jurisdicţiunea, trebue să credeţi, să vă închinaţi şi să sărutaţi cealaltă mână în care ţine infalibilitatea, fiindcă nu cu aceasta mână v'a lovit.

O fi şi aceasta o mângăiere scolastică, pentru cine-o poate suportà, în practică însă lucrul se prezintă altcum. Când ai să te aperi în contra loviturei ce ţi-se aplică cu mâna care ţine dreptul absolutist al jurisdicţiei, dar de altă parte eşti dator să te închini infalibilităţii din cealaltă mână, atuncia curajul apărărei tale, care ar trebuì să fie energică şi hotărîtă, slăbeşte cu totul. In cazul de faţă, însaşi actele publicate şi întreaga atitudine a episcopatului gr.-cat. ne-au dat cea mai eclatantă dovadă, cât de mult a lipsit curajul apărării. Nici dreptatea cauzei n'a putut sporì acel curaj, în locul căruia a întrat resemnarea dictată de recunoaşterea infalibilităţii şi a dreptului de jurisdicţie al papei, pe care I. P. S. Sa mitropolitul dela Blaj o exprimă în următoarele cuvinte, cari în situaţia de faţă sunt foarte caracteristice: «Nu vreau prin aceasta să învinovăţesc pe nime, nici voesc să mă amestec în

sfaturile prea înalte şi *înţelepte* ale S. Scaun, *cari covârşesc puterile minţii mele.* Din contră mărturisesc că S. Scaun are putere de jurisdicţie într'adevăr episcopală şi nemijlocită asupra tuturor şi singuraticilor păstori şi credincioşi de orice rit şi demnitate, şi ca astfel El poate dispune *tot* ce în înţelepciunea sa crede a fi folositor bisericii. *Datorinţa mea este să tac şi să mă supun* la ceeace Sanctitatea Voastră crede a fi bun pentru S. Biserică a lui Dumnezeu. (Vezi «Unirea» Nr. 97 a. c.).

Dl. *V. Stroiescu* aveà toată dreptatea să le spună uniţilor: «Pentru D-Voastră papa este infalibil. Tot ce dispune papa, pentru D-Voastră este porunca lui Dumnezeu, fiind infalibilul papa Christosul catolicilor pe pământ, căruia aveţi să vă supuneţi necondiţionat fără să aveţi drept a rezonà sau chiar a protestà contra dispoziţiunilor lui».

Acum e prin urmare timpul să spunem şi să înţeleagă toată lumea românească, că *credinţa în infalibilitatea şi puterea jurisdicţională a papei, este contrară intereselor vitale ale bisericei şi poporului românesc.* Pe urma acestei credinţe biserica unită se găseşte în situaţia omului care s'a aruncat în foc şi apoi tot el strigă că-l arde.

La aceasta ni-se răspunde, că înfiinţarea nouei episcopii maghiare nu este o operă a papei, ci a guvernului unguresc. Insă această încercare de-a scuzà pe papa ar fi îndreptăţită numai atunci, dacă papa s'ar fi opus înfiinţării nouei episcopii, dar ea s'ar fi înfiinţat totuş prin puterea guvernului. Dar aceasta nu s'a întâmplat şi, prin urmare, ori cât ar fi fost de mari stăruinţele guvernului pe lângă papa, răspunderea pentru bulla de tristă amintire «Christifideles graeci», prin care s'a decretat şi s'a dat aprobare canonică episcopiei maghiare, asupra papei cade. Infiinţarea acelei episcopii este o operă prin care papa şi-a exercitat dreptul de jurisdicţie ce i-se recunoaşte asupra bisericei. Deci recunoaşterea acestui drept este o primejdie pentru biserica unită cu Roma. Din situaţia precară ce i-s'a creat, biserica unită nu se poate mântuì în alt chip, decât ieşind din focul în care s'a aruncat şi întorcându-se în vechea fortăreaţă a neamului românesc — biserica noastră ortodoxă. Bărbaţii bisericei unite ar trebuì să înţeleagă ceeace spune învăţatul *Petru Maior*, despre care zic că a fost un luceafăr al «unirei», că «vâlfa besearicii o batjocoresc, supuindu-o toată sub picioarele papii». Deşì a studiat la Roma, acest învăţat a avut destulă înţelepciune să nu se lase ademenit de doctrinele ultramontanismului, pe cari le-a detestat, ca pe unele cari nu au bază în descoperirea dumnezeească. Primatul jurisdicţional şi infalibilitatea papei el le-a combătut cu multă pricepere teologică, în valoroasa sa scriere publicată de d-l

C. Erbiceanu sub titlul: «*Procanonul lui Petru Maior*», Bucureşti 1894. Ca să se vadă ce idei aveà Petru Maior despre doctrinele papiste, ale căror consecvenţe se dovedesc astăzi atât de primejdioase pentru biserica unită cu Roma şi pentru progresul românesc, reproduc de astădată capitolul întitulat «*Nălucită e nesmântnicia papei*», cuprins pe pag. 63—66 a acelei scrieri. El scrie:

«La atâta întunearec în sutele trecute a fost venit la apus adevărul, cât partea cea mai mare a apuseanilor învăţà şi socoteà, că Papa încă iaste nesmântnic întru învăţătura dogmaticească, ba încă unii îşi năluceà că şi nesmântnicia Besearicii dela Papa ar fi împrumutată, şi Besearica fără Papa, învăţând ceva, ar puteà greşì. Eu întru tălcuirea capului acestuia nu mă voiu lăţì prea tare, că (din) mila lui Dumnezeu, acum toţi latinii s'au trezit şi şi-au luat sama despre greşala sa şi se căesc adeverind că Papa nicicum nu e nesmântnic, nici sentenţia aceasta despre nesmântnicia Papei nu are mai largi hotare decât cum sânt ceale ale Italiei şi mai ales a statului Papei. Aceasta îţi aduc aminte, că orice aduc Italianii pentru nesmântnicia Papei toate ca pleava le vântură ceialalţi latini şi nici un crezământ nu au toate mustrările lor; ***nici nu pot arătà în vreamile ceale vechi să fi fost vreo pomenire despre nălucita Papei nesmântnicie în Besearica lui Dumnezeu.*** Şi aceasta pricină îndestulată ar fi ca să tăgăduim nesmântnicia Papei, că orice nu se arată îndestulat a fi de Dumnezeu descoperit, şi totuşi (de) o vei creade, ***aceasta nu e credinţă ci superstiţie şi cimilitură băbească.*** Dar despre altă parte avem tare temeiu şi fundament, că *Papa nu e nesmântnic.*

Afară de altele, când a fost price despre botezul ereticilor între Papa Ştefan şi sf. Ciprian, macar au poruncit Papa Ştefan, ca nime să nu îndrăznească a botezà iară, pe ceia ce s'au botezat la eretici, şi s'au lăudat cu afurisanie asupra celor ce altmintrelea ar lucrà şi ar creade, totuşi nici sf. Ciprian cu toţi episcopii din Africa, nici sf. Firmilian dela Chesaria cu ai săi, n'au băgat samă, n'au ascultat, n'au crezut ce învaţă Papa ce (ci) numai după hotărîrea Soborului întâiu dela Nicheia s'au aflat că au greşit sf. Ciprian. Acuma, de ar fi Papa nesmântnic întru învăţătura dogmaticească, şi aceasta ar fi tradania apostolicească, carea nu puteà să nu o ştie atâţa sfinţii arhierei, au ar fi cutezat aceştia a se pune înpotriva lui Papa Ştefan? ba. Ce precum de învăţătura şi hotărîrea Soborului nu e slobod a primì în inimă îndoială, aşa şi aceşti sfinţi îndată ar fi crezut ceale ce învaţă Papa. Nici aşezământurile Papei şi decreturile n'au fost nici odinioară statornicite aşa, cât el să nu fie slobod de isnov a le cercetà şi a le cercà, şi adevărat le-au şi cercat, precum epistolia lui Papa Leon în Soborul dela Halchidon şi de le aflà Soborul

că sunt adevărate, le lăudà, le întăreà, și a fi adevărate le vesteà. Iar de-ar fi Papa nesmântnic nu le-ar fi cernut de isnov, precum așezământurile Soborului a toată lumea, dacă-i nesmântnic nu se pot de isnov a le luà la cercetare, și oricare le-ar cercetà, eretic iaste. A Papei macar că nu le-au primit, ci le-au lăpădat, tot uninţa credinţii nu s'a înţeles ruptă: «Fost-au oarecând despre botez îndoială, cari osebite au judecat, întru uninţă au rămas. Indoiala aceasta, mânându-se vreamea înainte, prin Soborul cel deplin s'au rădicat. Pricea carea atunci *încă nu erà hotărîtă*, pe Chiprian nu l-au spăimântat să se deà îndărăt, pre voi *hotărîtă fiind, vă chiamă* să vă daţi îndărăpt. Augustin, cartea I, Despre Botez, cap. 7.» Iar în cartea II, cap. 4: «N'a vrut prea înţeleptul Chiprian dovedirile sale, macar nu erà adevărate (carea el nu ştià) dar nici nălucite, să îngădue obiceaiului, carele adevărat erà fără minciună, dar totuşi încă nu adevărat.» Şi în cartea a IV, cap. 6: «Nice noi oarece aşa n'am îndrăznì a grăì ca carea Ştefan au poruncit de n'am fi întăriţi cu autenţia Bisearicii catoliceaşti (înţelege: soborniceşti) cea tocma de un gând, căria şi însuşi Chiprian afară de îndoială ar îngăduì, dară acum pe vremea, adevărul limpezit prin Soborul cel deplin s'au întemeiat».

Voiu săvârşì acest titlu şi acest cap cu cuvintele Preasfinţitului Nichita, Arhiepiscopul Nicomideanilor, carele în dialogul 3 a lui Anselm Abelberghensul, cap. 8, aşa grăieşte: «Ce dar ni (ni-i) bună ştiinţa scripturilor? Ce ni-s bune învăţăturile? Ce ni (-i) bună învăţarea dascalilor? Ce capetele ceale vestite a înţelepţilor Grecilor? Singură autenţia Arhiereului Romei, carea precum tu zici — deasupra tuturor iaste, toate acestea le deşartă? Singur el să fie Episcop, singur dascăl, singur învăţător, singur de toate şi singur încredinţate, numai lui Dumnezeu singur bun păstor să răspundă. Iar carea va vreà în via lui Dumnezeu să aibă împreună lucrători, el ţiindu-şi întâia şedearea sa, înălţat fiind să se laude întru smerenia sa şi să nu urgisască fraţii săi, pe carii adevărul lui Hristos nu spre robie ci spre slobozenie în pântecele maicii Bisearicii l-au născut... Şi aşa nici într'un simbol nu se află aceasta, să ni se poroncească deosebi a mărturisì Besearica Romei, ba una sfântă Besearică catolicească şi apostolicească peste tot locul ne învăţăm a mărturisì. Aceasta despre Besearica Romei cu pacea ta ziseiu, carea cu tine o cinstesc, dar nu cu tine întru toate o urmez, nici nu judec că întru toate veri ne veri, trăbue să se urmeaze: a căria autenţie aşa mare tu ni o ai pus înainte, ca lepădând obiceaiul nostru, necercetând mintea şi autenţia scripturilor, să primim forma ei şi urmarea întru taine, şi precum orbii cu ochii închişi ducându-ne ca să urmăm măcar încătro o ia duhul său cel singuratec, povăţuită fiind, are mearge. Carea

cât ne-ar fi nouă fără primejdie sau cu cinste, judece și Latinii și Grecii cei înțelepți.» Adevărat, de-ar fi Papa nesmântnic la ce ne mai rumpem capetele cu atâtea învățături, la ce ne cheltuim bogățiile pentru cumpăratul cărților și cu primejdia vieței a ne slobozì pe mare, spre câștigarea științei, destul ar fi să scrii la Roma, ca deacolo prin o epistolie, prin o bulă să-ți vie toată știința dogmaticească. Nice nu erà de lipsă să trapezi atâția sfinți, părinți, atâția bătrâni și neputincioși, carii orbi, carii șchiopi să se adune la Soborul dela Nicheia și la cealelalte și să-și părăsească besearicile și oile sale, destul erà să aducă graiul Papei. Bag samă dintru această socoteală dascalii apusului în vremile trecute de tot au fost părtași, cetania cărților sf. Părinți, și au fost în apus la nimica toată theologia».

Aceste și altele asemenea acestora erau convingerile lui Petru Maior, care ca «*unit*» a înțeles de tot altfel «unirea» cu Roma decât cum este ea interpretată și practicată astăzi spre paguba neamului românesc. Aceste convingeri și le-a tălmăcit P. Maior, cum însuș se exprimă — «*spre folosul mai cu seamă al Românilor*». Vor trage Românii pe cari îi privesc «folosul» ce-l aveà în vedere marele învățat?

Nichita Albu.

UNDE A FOST „BUNUL" DUMNEZEU LA SCUFUNDAREA TITANICULUI?

De preotul **Willy Veit.**

...ca să te îndreptezi în cuvintele tale și să biruești când vei judecà tu. Ps. 50.

Morții trec repede. Așa și morții Titanicului. Abia câteva zile și aproape au dispărut din amintirea și interesul nostru. De fapt morții nu trec. Ei stau liniștiți în mormântul lor ud, însă noi, cei vii, trecem. Și trecem într'un așa tact încât trebue să ne întrebăm dacă tactul acesta e sănătos sau dacă nu e tot atât de primejdios pentru vieața noastră internă cum a fost repeziciunea Titanicului în noaptea fatală pentru vieața externă a călătorilor lui. Dupăcum undele electrice și sârma electrică ne-a adus într'o grabă febrilă veștile privitoare la întâmplarea aceea îngrozitoare, tot așa de repede șterge și graba vieții moderne impresiunea simțită atunci din suflet, pentruca să facă loc la noi telegrame, noi întâmplări și noi sensațiuni.

Cât de diferit ar fi influințat asemenea vești grozave acum 150 de ani. Știm ce efect a avut marele cutremur de pământ din Lisabona din anul 1755 asupra sufletelor. Veștile veneau încet. Au trecut săptămâni, ba chiar luni până să ne facem o idee precisă. Însă ceeace se intipărise atât de încet în sufletele oamenilor a rămas prins cu totul altfel. Nu s'a putut

şterge aşa de uşor ca litera telegrafului modern. Par'că trăsăturile acestor întâmplări au pătruns din ce în ce mai adânc până acolo unde dorm ultimile chestiuni ale vieţii şi credinţei. Însă deoarece oamenii s'au ocupat mai mult cu ele, şi câştigul lăuntric al acestor întâmplări a fost mai mare pentru ei ca pentru noi, care aşteptăm cu nerăbdare asemenea întâmplări, până la primirea ultimei sensaţii de care să ne putem atinge iară în treacăt.

De aceea daţi-mi voie ca azi să-mi fac predica după vechiul obiceiu, în sensul că mă opun grabei moderne în asemenea întâmplări pătrunzătoare şi vă îndreptez gândurile încă odată spre întâmplarea aceea care e atât de departe de simţul oamenilor moderni şi care de fapt nu e decât la o distanţă de 14 zile.

Nu putem să ne gândim la locul nenorocirii din oceanul atlantic fără ca un puternic sentiment de compătimire să nu ne cuprindă faţă de acei 1600 de oameni, care s'au cufundat în valurile de ghiaţă. Totodată însă, simţim că compătimirea noastră omenească nu mai e de nici un folos. Venim prea târziu. Simţindu-ne această neputinţă o altă figură se iveşte înaintea sufletului nostru, care ar fi putut fi de ajutor: Dumnezeu. Unde a fost deci bunul Dumnezeu la scufundarea Titanicului? Nu l-a mişcat pe el oare jalea celor 16 sute de oameni din valurile gheţarilor? Ei, fost-a El oare de faţă? În urma unei asemenea întâmplări mai putem noi crede într'un Dumnezeu? Există un Dumnezeu «bun»?

Nu iau nimănui în nume de rău dacă îşi pune asemenea întrebări. Însă chiar în felul în care sunt puse şi formulate găsim o greşală. Şi greşala aceasta transformă întrebările într'un labirint din care nu mai găsim nici o poartă de eşire. Greşala constă în ideea pe care ne-o facem despre felul cum e şi cum trebue să lucreze Dumnezeu. Ne formăm un Dumnezeu după simţirea şi voia noastră. Pe acest Dumnezeu format de noi înşine îl punem în legătură cu evenimentele şi-i zicem: trebue numai decât ca în clipa aceasta să lucrezi aşa sau aşa. Dacă în realitate nu găsim nimic din acţiunea acestui Dumnezeu scornit de noi, imediat se ridică întrebarea chinuitoare: ei, există oare Dumnezeul acesta? În cazul nostru: Noi oamenii avem ideea unui Dumnezeu care e gata în orice moment să intervină în mersul extern al lucrurilor care nu lasă pe nici un om în nevoie, mai ales cine se roagă la el, ci-l scapă din nevoie printr'o minune externă, care prin urmare ar fi trebuit să intervină neapărat şi în noaptea aceea şi să facă vreo minune ca să scape pe cei 1600 de înecaţi. Minunea aceasta — deşi sigur că sute din cei 1600 s'au rugat — n'a avut loc. Şi deoarece n'a avut loc, vine sguduirea cea grea: ei bine, mai există atunci Dumnezeul acesta? — Nu, Dumnezeul *acesta* nu există. Dumnezeul acesta pe care ţi-l-ai construit singur şi care după părerea ta trebuià să intervină nu există. Realitatea arată lămurit că nu există. Însă nu trebue să concluzi în genere că nu există Dumnezeu; concluzia adevărată e următoarea: Dumnezeul pe care mi-l-am născocit eu nu există. Cum e oare

adevăratul Dumnezeu, dacă nu seamănă cu cel născocit şi făcut de mine? Dacă întrebi aşa: cum e adevăratul Dumnezeu? e posibil să ţi-se deslege labirintul. Căci atunci eşti atât de departe încât taci şi nu mai duci de nas pe Dumnezeu ca pe un copil: Dumnezeule, tu trebue să faci cutare sau cutare lucru — ci stai liniştit, nu vorbeşti nimic şi cauţi să prinzi din realitate ceva cu privire la Dumnezeu. Eu încă nu ştiu cât putem vedeà în realitate cu privire la El. Însă atât îţi pot spune că ceeace vom vedeà în chipul acesta despre El nu e ca la Dumnezeul născocit de tine, fantazie ci realitate, Dumnezeu adevărat. Însă, încă odată, ca să vezi pe acest Dumnezeu adevărat trebue să încetezi de a vorbì şi a alcătuì la prescripţiuni; trebue să fi liniştit şi să te adânceşti în sânul realităţii.

Şi ce vedem acolo?

Vedem mai întâi o ordine aspră şi rânduită după legile naturii. Un vapor merge cu atâta şi atâta iuţeală dela răsărit la apus. Dinspre nord vine un gheţar de atâtea şi atâtea sute de metri lungime şi lăţime, de atâţia şi atâţia metri adâncime deasupra şi în interiorul apei. Se mişcă înainte după legi imutabile, determinate de propria lui mărime, de valurile mării, de vânt etc. Dacă corabia merge atâtea şi atâtea mile în direcţiunea aceasta şi gheţarul se mişcă aşa şi aşa, în cutare şi cutare loc trebue să se întâlnească. Şi dacă se întâlnesc brusc şi gheţarul acesta, cum e şi natural, loveşte peretele Titanicului, trebue să se producă cutare şi cutare catastrofă, vaporul trebue să crape. — «Şi oamenii de pe el?» strigi tu. De asta ordinea dumnezeească a legilor din natură nu te întreabă, căci ea a fost mai nainte ca oamenii şi oamenii nu sunt trataţi altfel ca această ordine a legilor din natură decât gheaţa, scândurile, funiile, lanţurile şi tot ce e pe vapor. Ştiu că e grozav de greu şi crud să spui lucrul acesta Însă e adevărat şi vrem să privim adevărul în faţă. Dumnezeu a rânduit lumea după legi naturale şi rânduirile acestea sunt mai vechi ca omul, omul s'a născut în ele şi e supus lor. Pentru el nu se fac şi nu se pot face excepţii. Asta o spune şi referatul asupra creaţiunii: A existat mai întâi lumea care s'a născut după anumite reguli ale lui Dumnezeu şi apoi omul. Pe baza observării realităţii continuăm, lumea se menţine prin aceste rânduieli dumnezeeşti şi omul ca ultimă fiinţă a apărut în ele şi prin ele şi de aceea e supus lor.

Insă vechiul referat asupra creaţiunii ne mai spune ceva. Spune că Dumnezeu a zis omului: Supuneţi pământul şi stăpâniţi-l pe el, realitatea ne adevereşte că astea nu-s vorbe ci posibilităţi reale. Omul poate stăpânì natura. Posibilităţile acestea i le-a dat Dumnezeu. El i-a zis: Dacă vrei, nu poţi fi aruncat fără sprijin în braţele puterilor naturale. Le poţi stăpânì. Eu îţi dau putere pentru asta. Ce-i drept asta e o muncă de mii de ani. Insă poţi ajunge stăpân asupra naturii. Sigur, nu prin faptul că poţi călcà legile pe care le-am dat lumii şi naturii! Acestea sunt neclintite căci sunt date de Dumnezeu. Insă te poţi folosì de ele şi cu cât te foloseşti mai mult de ele cu atât vei fi mai stăpân pe ele, rupând de-

pendenţa faţă de natură. Ia-ţi aptitudinile necesare şi fă-ţi datoria. Eu, Dumnezeul tău, nu te silesc. Insă, dacă vrei, poţi ajunge stăpân pe pământ.

Omenirea a făcut uz de aceste aptitudini date de Dumnezeu. Ceiace numim tehnică şi cultură nu e altceva decât transformarea în realitate a acestor aptitudini de a stăpânì lumea şi anume pe calea progresului lent şi a unei munci încordate. Şi aici trebue să spun un cuvânt de laudă şi mulţămire asupra muncii culturale a omenirii. Şi trebuie s'o fac cu atât mai mult cu cât, după câte ştiu, n'am făcut-o nici odată. Am vorbit de multeori despre cultură şi a trebuit să vă previu adesea de o iperbolizare a cuceririlor tehnice şi de fericirea adusă de cultură. De aceea azi trebue să cântăm un imn în onoarea muncii şi a cuceririlor culturii dând omului ce e al omului şi recunoscând cum îndeosebi omenirea americano-europeană n'a încetat de a împlinì misiunea, aceasta dată de Dumnezeu, de a stăpânì forţele din natură. Ştim că şi Dumnezeu se bucură de această muncă neobosită a omenirii. El nu poate şi nu vrea să se amestece în chip nemijlocit în munca aceasta: a pus-o ca o datorie pentru om. Şi ar fi un pedagog rău, dacă ar luà temele pe care le dă copiilor şi le ar rezolvà singur în locul lor! Nu, stăpânirea lumii trebue cucerită, cu sudoarea şi osteneala omului. Dumnezeu nu poate face altfel decât să observe munca aceasta a oamenilor pentru îndeplinirea scopurilor puse de el, să se bucure de silinţa şi progresele realizate prin ea sau să se întristeze de neîmplinirea datoriei şi de urmările care decurg în chip necesar de acì.

In cazul de faţă lucrul stă aşa: cuceririle dobândite în domeniul tehnic, cultural şi ştiinţific ar fi fost de ajuns pentruca omul să rămână stăpân peste forţele naturii şi peste subergul care se apropie. Nu erà omul din timpurile primare lipsit cu totul de ajutor, care se ciocneà cu puterea naturii, nici omul de pe treapta primitivă de cultură care călătoreà cu o luntre uşoară fără a cunoaşte pericolele acestei călătorii, fără experienţă, fără mijloace tehnice şi ştiinţifice de scăpare. Omul aveà cunoştinţă că în timpul acela în anotimpul acesta vin gheţari; ştià din experienţele triste că în acest caz, cel mai bun mijloc de a rămâneà stăpân peste natură e barca de salvare. Conducătorii Titanicului ştiau din invenţiunile tehnico-ştiinţifice şi din aplicarea telegrafului lui Marconi, că, într'adevăr, în apropiere se aflau gheţari; în scurt, omul nu erà neputincios şi orb în faţa puterilor naturii.

Da, împrejurarea aceasta erà foarte favorabilă omului. Am văzut şi alte ciocniri între om şi puterile naturii. — Mi-aduc aminte numai de cutremurul de pământ dela Martinica din S.-Francisco şi Mesina — însă atunci situaţia erà foarte critică pentru om. Atunci ne aflam în faţa unor puteri din natură, de care ştiinţa şi tehnica noastră se sfărâmà ca un băţ de chibrit subţire sub o povară grea, atunci simţeam cât de departe suntem de biruinţa finală; atunci nu mai nădăjduiam poate că omul va izbutì vreodată să ajungă stăpân peste aceste puteri din natură. Însă la scufundarea Titanicului avem sentimentul că omul ar fi putut rămâneà biruitor,

şi dacă n'a rămas biruitor e vina lui. Scufundarea Titanicului trebue pusă în contul datoriilor omenirii. Intenţionat zic contul datoriilor *omenirii*, deşi ştiu că e şi multă vinovăţie individuală aci. Ne vom ferì însă de a ajunge în rolul fariseului: Doamne, mulţumescu-ţi, că nu sunt ca ceilalţi oameni. N'avem drept la asta. Căci principiile şi faptele care au adus scufundarea Titanicului sunt şi ale noastre. Remarc numai două lucruri, care mi-se par a fi părţi din vinovăţia generală.

1. Lipsa de respect faţă de forţele naturii. Am ajuns departe în tehnică şi în stăpânirea naturii, şi cea mai puternică dovadă sunt aceste vapoare-colosuri. Să nu credeţi că zic că e o obrăznicie să le facem, sub cuvânt că omul n'ar trebuì să facă aşa ceva, aducându-ne aminte sigur de Turnul Babel. Nu, nu asta e părerea mea, deşì aş fi dorit multe alte lucruri în înzestrarea vaporului. Despre asta vă voiu vorbì îndată. Aşa dar, mă bucur de triumful acesta al tehnicei, mă bucur de acest colos monstruos, şi înţeleg dece în posesiunea unui sentiment accentuat de demnitate personală şi mai degrabă de mândrie i s'a dat numele de Titanic. Însă simţul acesta al demnităţii personale îşi are şi trebue să-şi aibă şi el marginile lui. Dacă trece peste aceste margini ajunge ruşine şi păcat. Marginile acestea au fost trecute tocmai acolo unde omul pierde nu teama ci respectul faţă de aceste forţe puternice ale naturii, înfrângându-le cu tehnica lui. Titanii, chiar cei supuşi, trebuesc trataţi totdeauna ca titani. Nu trebue să ne jucăm cu cei legaţi în lanţuri şi să nu râdem de lanţurile lor. Altfel, ei se ridică şi turbaţi de mânie îşi arată puterea faţă de om. Şi călătoria pe ocean e ceva mare. Căci adevărul e următorul: biruinţa asupra valurilor oceanului în principiu e câştigată, însă; la fiecare dată, trebue cucerită din nou. Nu trebue să iperbolizăm prea mult o plăsmuire de natura aceasta ieşită din mâna omului, chiar dacă plăsmuirea aceasta e un Titanic. Astfel, omul experimentează adevărul pe care ni l-a expus în chip atât de sguduitor Fontane în poezia lui «Puntea de pe Tay»: «plăsmuirea ieşită din mâna omului e un fleac». Dacă oamenii n'ar fi fost atât de siguri de lucrul mânilor lor, ar fi scăpat de pericol şi chiar după ciocnire ar fi câştigat o oră preţioasă de timp. Dacă n'ar fi fost aşa de siguri de ei, echipamentul vaporului ar fi fost altfel. Nu voiu zice nici un cuvânt împotriva confortului, nici chiar, lucru pe care l-am puteà spune ca drept cuvânt, împotriva luxului de pe vapor. Însă neglijenţa şi îngâmfarea exagerată în opera omului, unite cu pretenţiunile omenirii la lux, au făcut ca să se dea mai multă atenţie celui mai ales rafinament de distracţie şi comfort pe când cele mai simple mijloace de salvare le lipseau sau erau cu totul insuficiente. Toate acestea eu le socotesc ca o vină generală, căci dispoziţia generală a omenirii moderne e: lipsă de respect faţă de puterea naturii supuse şi preţuirea exagerată a rafinăriei vieţii externe.

2. A doua parte din vinovăţia generală e într'o diformitate a economiei noastre capitaliste. Observaţi că zic într'o diformitate şi prin asta

nu condamn însăş economia. Căutarea celei mai bune economii e treaba politicianilor speciali. Trebue să arătăm încă şi dela amvon diformităţile economiei actuale, dacă au urmări şi în domeniul moral. Fapt e că această primă călătorie a Titanicului după voinţa societăţii vapoarelor de transport aveà să stabilească un record de iuţeală. Nu s'a ocolit primejdia gheţarilor, care erà cunoscută, din pricină că voiau să câştige 6 ore. Dorinţa aceasta după record a costat vieaţa a 1600 de oameni! Inapoia acestei dorinţi după record erà însă gândul concurenţei, înapoia concurenţei erà capitalul şi înapoia capitalului erà spiritul lui mamona. Şi vedeţi acì avem un motiv etic sau mat degrabă neetic, imoral, deci vina, care e în dosul nenorocirii. Repet, să nu fim farisei şi să nu zicem: iată capitaliştii societăţii «White Star Line» sunt englezii. Nu, dragi prieteni, ci iată-ne pe noi înşine. Iată spiritul vieţii economice moderne, care ridică valoarea capitalurilor şi scoboară valoarea vieţii omeneşti. Ne-am desfăcut de cuvintele lui Iisus: ce foloseşte omului de ar dobândì lumea întreagă şi sufletul şi-l va pierde! Astfel omenirea a trebuit să plătească în cazul nostru spiritul lui mamona şi dorinţa de record cu 1600 vieţi omeneşti. A trebuit să plătească acest cost îngrozitor după o lege veşnică a ordinii morale din lume, care spune: Nu vă amăgiţi, Dumnezeu nu se lasă să fie batjocorit, omul, ceeace seamănă, aceea trebue să culeagă.

Unde a fost bunul Dumnezeu în noaptea aceea de groază? Eu cred că nu mai avem curaj să întrebăm aşa. Întrebarea aceasta aveà tonul unei acuzări: unde ai fost, Doamne, de ce nu ţi-ai făcut datoria? Eu cred că întrebarea şi acuzarea aceasta va dispăreà de acum. Nu noi suntem cei care întrebăm şi acuzăm ci Dumnezeu. El are drept să întrebe pe oameni: Unde au fost în noaptea aceia, posibilităţile evitării ciocnirii şi posibilităţile de salvare a celor 1600? Voi, oamenilor, le aveţi, şi anume în virtutea ştiinţei voastre, a minţii voastre a experienţii şi a tehnicii voastre. Daţi-vă seamă de purtarea voastră! De ce n'aţi întrebuinţat darurile, pe care vi le-am dat ca să rămâneţi biruitori în noaptea aceia, peste puterile naturii? Eu, Dumnezeu, dela tine omenire, cer viaţa celor 1600. — Aşa stau lucrurile, privite de pe terenul realităţii. De pe terenul ideei pe care ne-o facem noi înşine despre Dumnezeu, acuzatul erà Dumnezeu şi acuzatorul, omenirea. Pe terenul realităţii rolurile se schimbă. Aici Dumnezeu îşi ia locul de merit: el trece de pe banca acuzaţilor pe scaunul de judecător, iar omul îşi ocupă locul cuvenit: de pe scaunul de judecător se coboară pe banca acuzaţilor. Chestiunea scufundării Titanicului nu mai e o chestiune privitoare la neîmplinirea datoriei din partea lui Dumnezeu ci la voia omenirii.

Iar acum la sfârşit, ca încheiere, să mai privim odată de pe terenul realităţii spre Dumnezeul realităţii, şi să vedem ce putem vedeà relativ la esenţa lui, pe baza observării realităţii:

E el oare un Dumnezeu «bun»? Depinde de felul, cum înţelegi cuvântul «bun», aşa cum se înţelege de obicei, Dumnezeu nu e «bun». In

tot cazul, Dumnezeu e mai întâi mare, serios şi sfânt. El e un Dumnezeu al ordinii reprezentantul ordinii naturale şi morale din lume. Şi aceasta nu se poate distruge. Ordinea naturală şi morală sunt părţi din propria lui fiinţă. Apoi Dumnezeul acesta serios şi sfânt e educatorul neamului omenesc. El vreà să facă omenirea stăpânitoare peste puterile naturii. Dar vreà s'o facă stăpână pe calea muncii, a luptei şi jertfei cale rânduită de el. Dumnezeu nu ne educă cu pânea de zahăr a minunii externe, ci cu pânea zilnică a propriei noastre munci a împlinirii datoriei şi a purtării urmărilor faptelor noastre.

Dacă ai văzut lucrul acesta vei simţì că Dumnezeu e bun adică un Dumnezeu care se interesează şi îţi iubeşte sufletul. Nu poate şi nu-ţi va mântuì trupul şi vieaţa, dacă legea naturală şi morală, date de el, se distrug prin asta. In noaptea aceea de groază au pierit 1600 de vieţi omeneşti, şi au trebuit să piară, deoarece oamenii au fost vinovaţi. N'a pierit însă nici un suflet. Existenţa sufletului e independentă de existenţa trupului şi a vieţii pământeşti. Dacă ne gândim astfel la suflete, se iveşte în noi şi icoana bunului Dumnezeu. Căci expresiunea «bunul Dumnezeu» nu înseamnă pentru noi altceva decât că Dumnezeu e milostiv, faţă de sufletele oamenilor care au muncit şi luptat, au greşit şi au păcătuit pe pământ. Şi, deoarece iubirea lui Dumnezeu pentru noi e nemărginită, eu nu îndrăznesc să mărginesc iubirea lui Dumnezeu şi nu-i pot spune ca faţă de unele suflete să fie milostiv şi de altele nu. Ar fi iar o îndrăzneală din partea oamenilor să dea prescripţiuni lui Dumnezeu. Eu cred că Dumnezeu s'a milostivit de cele 1600 de suflete chiar şi de acelea care au pierit blestemând împotriva lui Dumnezeu. Mă gândesc aici la cuvintele Mântuitorului: Părinte, iartă-le lor că nu ştiu ce fac. Şi ştiu că Dumnezeu le va iertà şi le-a iertat.

Iată cine e Dumnezeul nostru care mântueşte sufletele, dacă trupurile sunt nevoite să piară. Pe acest Dumnezeu l-aveau înainte şi acei viteji muzicanţi ai Titanicului, când au cântat ca un ultim adio dela vieaţa pământească atât lor cât şi celorlalţi înecaţi cântecul:

Mai aproape de tine Doamne,
Mai aproape de tine.

Dim. I. Cornilescu.

PROBLEME ACTUALE PENTRU CULTURA PREOȚIMII NOASTRE.

Articolul ce urmează a fost publicat pentru prima dată în numărul 3 din anul I. al «Revistei Teologice», prin urmare trebue să motivez de ce îl reproduc acum.

Cetitorii noștri își aduc desigur aminte de răsboinica împotrivire ce o făcuse «Revistei Teologice» la apariția ei un anumit domn, pe motivul, că: «*nu chițibușeriile dogmatice*» — «*nu* excursiunile fără sfârșit pe *câmpul mlăștinos al canoanelor*»... «*nu* corectitudinea în înșirarea chestiunilor dela nu știu care sobor dela Nichea»... *nu* «contemplația stearpă a *pravilelor moarte*» — *nu* acestea «pot clădi *temeiul moral și intelectual* al preoțimii noastre». (Vezi «Luceafărul» Nr. 21—24 din a. 1906).

Tras la răspundere după cuviință pentru această ieșire nemai obișnuită la noi, acel domn s'a simțit dator să vină cu un articol de lămurire despre «Chemarea preoțimii noastre», în care articol această chestiune atât de importantă pentru vieața neamului nostru a fost tratată cu incompetența omului care nu-i în specialitatea lui. La timpul său și-a primit răspunsul cuvenit pentru erorile ce le debitase.

Spre cea mai mare surprindere a noastră, acum, după aproape șase ani câți au trecut de atunci, vedem reprodus acel articol în inofensivul nostru «Calendariu Arhidiecezan» pe anul 1913. Se vede că acest «Calendariu» anume a așteptat anul o mie nouă sute și 13, ca să se poticnească în mersul său pacinic. Va să zică preoții arhidiecezei noastre, pe lângă celealalte plăgi și calamități ale nenorocitului an o mie nouă sute și 13, vor trebuì să primească în casele lor și citania din articolul cu pricina reprodus în «Calendariu». Vor puteà cetì din nou că «Schimbarea vremii cere povața unor învățături nouă, *nu atât pentru întărirea credinții noastre religioase*, cât pentru sprijinirea existenții noastre naționale», ceeace însemnează că «întărirea credinții noastre religioase» e lucru secundar pentru «sprijinirea existenții noastre naționale». In loc ca să i-se fi trimis preoțimii noastre un călduros cuvânt de îndemnare, ca tocmai în acest an plin de năcazuri și mizerii, când sufletele oamenilor apăsați de greul vieții sunt mai accesibile pentru o propovăduire religioasă-morală, să înceapă o acțiune însuflețită de ridicare și renaștere morală, de stârpire a beției care le sdruncină sănătatea și fericirea din familie, a proceselor fără sfârșit cari îi învrăjbesc de moarte și le consumă averile, a necurăției trupești, a dușmăniilor, a clevetelor, a sudalmelor prin cari necinstesc cele sfinte și își întunecă sufletele și a altor păcate, pentru cari ne ceartă Dumnezeu și cari ca o rugină groasă acopere sufletul poporului nostru și nu-l lasă să iasă la lumină și să-și deà toate roadele vitalității sale, — zic, în loc ca să li-se fie trimis preoților noștri asemenea povețe atât de trebuincioase în zilele noastre, li se spune prin «Calendariu» care va stà un an întreg pe mesele lor, că «poezia senină și înțelepciunea bună a vechiului molitvelnic aduc încă și astăzi deplina alinare a trebuințelor sufletești reclamate de credința religioasă a țăranului!!». In loc ca să li-se spună să caute căi și mijloace noi și corăspunzătoare trebuințelor de azi pentru a întoarce și povățuì turma lor cuvântătoare pe calea vieții creștinești creatoare de cultură, aducătoare de bine și fericire, cum fac și preoții altor confesiuni preocupați de lărgirea și adâncirea metoadelor de păstorire duhovnicească, — preoților noștri li-se spune că păstorirea preoților din bătrâni «hrănește și astăzi îndeajuns sufletele țărănimii noastre!!». Doar nici Șaguna «nu

i-a dat preoţimii din vremea lui o deosebită cultură teoretică a perceptelor dogmatice sau canonice».

«Aceste «poveţe» i-se trimit preoţimei noastre prin «Calendariu», iar ca culme a tuturora i-se spune că «Revista Teologică» vreà să îndrume pe cărări greşite chemarea preoţimii noastre!!»

Sub a cui îngrijire se publică astfel de lucruri în Calendariul nostru bisericesc? Ştim că părintele asesor *Lazar Triteanu* îngrijeşte partea literară a acelui Calendar. Să credem oare, că cu încuviinţarea Sfinţiei Sale s'au tipărit astfel de idei nesocotite?! Să credem oare, că pe când Prea Ven. Consistor arhidiecezan dă conferinţelor noastre preoţeşti, înfiinţate de capul bisericei noastre, tema: «Cum s'ar puteà face cu bun efect educaţia religioasă-morală a credincioşilor noştri?», pe atunci un membru al aceluiaş Consistor trimite preoţilor vorba scrisă că pot fi de toate, numai educatori ai poporului în cele religioase-morale, nu?! Cât pentru noi nu aşteptăm să ne preţuiască munca ce-am depus cu scoaterea acestei reviste pentru preoţii noştri timp de şase ani, dar suntem în drept să cerem ca un preot din Consistorul nostru să înţeleagă chemarea preoţească în toată complexitatea ei şi mai ales partea ei duhovnicească.

Lăsăm să judece stimaţii noştri cetitori, dacă a fost lucru cu tact, ca să se publice acel articol în Calendariul nostru bisericesc. Deja scrisorile ce ne-au sosit până acum dela câţiva preoţi, nu ne lasă la îndoială asupra judecăţii ce şi-au făcut. Suntem siguri că de câteori vor vedeà articolul cu pricina în «Calendariu», se vor gândì cu un zimbet pe buze la una dintre plăgile anului o mie nouă sute şi 13.

Pentru a clarificà chestiunea în principiu şi pentru a înlăturà eventuale greşeli în privinţa înţelegerii chemării preoţimii, reproducem articolul publicat în această chestiune în Nr. 3 a. I. al «Revistei Teologice», cu titlul din fruntea acestor şire.

E următorul:

In aceste momente de luptă neşovăitoare, când toate gândurile şi pornirile frumoase ale sufletului nostru trebue să ne fie îndreptate întru apărarea celei mai scumpe comori, care ne este primejduită, mărturisesc sincer, că trebue să-mi calc pe suflet ca să pot da răspuns celor ce nu vreau să ne înţeleagă. Şi-l dau, nu ca răspuns de învrăjbire, ci ca un hotărît cuvânt de înţelegere, izvorît din acea dragoste care se simte jignită în drepturile sale. Căci este de bună seamă un drept al fiecărui om cinstit, a cere, ca nizuinţele înalte ce-l însufleţesc să i-se aprecieze cu dreptate şi cu gând curat, *aşa* cum el le-a mărturisit. De multeori însă, în graba voinţei, câte odată laudabile, de a fi cu orice preţ folositori cu vorba noastră în toate direcţiunile şi pe toate terenele vieţii noastre publice, acest drept elementar nu se respectă la noi după cum s'ar cuvenì. Prea ne-am deprins de o vreme încoace a grăbì cu cuvântul nostru «grav şi hotăritor» în oricare chestiune şi pe orice teren, fie el cât de îndepărtat de limitele competenţei noastre. Şi dacă se întâmplă cumva ca acel cuvânt să nu ni-se primească, urmarea este, că pornim vrajbă şi luptă de nimicire în faşă a acţiunilor întreprinse de alţii, cum ei ştiu, nu cum noi voim.

Eu zic, că acesta este un mare păcat, care produce aspre neînţelegeri, pe urma cărora pătimeşte şi trebue să pătimească neînchipuit de mult mersul nostru înainte — şi, ce-i mai trist, acest păcat molipsitor este semnul văzut al unei culturi superficiale care s'a sălăşluit în vieaţa noastră sufletească. Pentrucă aşa este şi trebue să-mi deà dreptate oricine, că numai omul care crede despre sine *prea degrabă* a fi găsit piatra înţelepciunii, îşi ia cu uşurinţă aiere de competenţă pe oricare teren, străin de rostul său.

In lumina şi ca o urmare a acestui păcat al nostru, care adeseori ne face să nu ne putem înţelege unii pe alţii şi să ne învrăjbim fără de cauză, noi, cari ar trebuì să ne sprijinim împrumutat — privesc şi judec eu acea pripită atenţiune, cu care a binecuvântat «Luceafărul» revista noastră, până ce încă nici nu apăruse. Trezit apoi la conştiinţa faptei ce o săvârşise, s'a simţit dator faţă de proprii săi cetitori să vină cu desluşirile de lipsă. In nr. 2—3 dl *Octavian Goga* ne dă, în multe privinţe, un frumos articol despre «chemarea preoţimii noastre». Trecând peste darnicele expresiuni poetice,[1] cu cari împodobindu-şi scrisul, a avut gentileţa să ne gratifice pe noi, cari îi răspunsesem mai nainte, mă voiu oprì la unele chestiuni *principiare*, cari merită a fi discutate.

Care a fost şi este chemarea preoţimii noastre, — după dl O. Goga?

«Vechiul popă românesc este acel bătrân, care stă Dumineca pe prispa casei încunjurat de norodul lui», ale cărui nevoi amare înţelegându-i-le, îi ceteşte din cărţile sfinte, îi dă îndrumări politice, mai apoi şi culturale. Acestea sunt atribuţiile istorice şi aceasta trebue să rămâie şi pe mai departe, chemarea preoţimii noastre. «Schimbarea vremii cere povaţa unor învăţături nouă, *nu atât pentru întărirea credinţii noastre religioase,* cât pentru sprijinirea existenţei noastre naţionale.» Pentru «întărirea credinţii noastre» şi pentru îndeplinirea rostului profesional al preoţimii noastre, este suficientă «poezia senină şi înţelepciunea bună a vechiului molitfelnic». Povăţuitor în cele politice, culturale şi economice, acesta are să fie preotul nostru în primul rând. Nu de

[1] Ne mai obicinuite la noi, ca: «răi şi nepricepuţi», «învinuire proastă şi mincinoasă» spuse la adresa tuturor. Apoi, pe un venerabil protopop, care scrisese în „Telegraf" îl numeşte pătimaş; altuia, care a scris în foişoara aceluiaş organ, îi zice «limbut.... foarte obraznic; altul scrie «înfiorătoarele fraze neperiate din «Tribuna» şi pe deasupra mai adaoge: „îi rugăm pe toţi criticii noştri, mai mult sau mai puţin doctori în teologie (nici prin gând nu ne-a trecut vreodată să ne fălim cu titlurile academice, pe cari le-am câştigat din datoria la care erau obligaţi şi alţii întocmai) să binevoiască a-şi temperà dialectica şi să nu insulte, pentrucă obrăznicia se pedepseşte şi de Dumnezeu şi de mireni (zic şi eu!)". Nu cvalific întru cât sunt serioase aceste cuvinte, fiindcă cred că le-a regretat însuş cel ce le-a scris, căci altcum deslegându-l de orice răspundere, ar trebuì să-l las ca să vorbească astfel *cu sine.*

cunoaşterea dogmelor şi a canoanelor bisericei are el trebuinţă, pentrucă acelea «*nu-i pot clădì temeiul moral şi intelectual*».

Dovadă: aceea preoţime învăţată a Bucovinei, care a adus peste capul poporului nostru din aceea nefericită ţărişoară, toate mizeriile de cari sufere astăzi.

La sfârşit se întreabă dl G.: «ce dă o notă de actualitate acestor constatări principiare? E vorba de un *curent nou*, care ar dorì să îndrume pe alte cărări creşterea preoţimii noastre», curent pornit de câţiva tineri profesori, foşti învăţăcei ai facultăţii teologice din Cernăuţi, cari socot că e sosită vremea ca să avem şi noi o preoţime cu «înaltă erudiţie dogmatică şi canonică» şi în scopul acesta scot cea dintâi revistă teologică la noi.

Acesta este fondul articolului dlui G. care prin adausul din urmă face impresia că e scris cu tendinţa vădită ca să ne prezinte într'o lumină falsă, cum nici când n'am voit să aparem, pe noi, profesorii de teologie dela «Seminarul Andreian», ca pe unii, cari vrem să abatem preoţimea noastră dela înalta ei chemare de a fi povăţuitoarea poporului în nevoile mari ale vieţii sale. Aceasta este cea mai nedreaptă acuză ce ni-se poate face, atribuindu-ni-se năzuinţe de tot străine de preocupaţiunile de cari suntem conduşi în lucrările noastre ce, sub grea răspundere chemaţi suntem a le săvârşì pentru a creşte neamului nostru *apostoli* devotaţi credinţii, culturii şi binelui său. Aşteptăm şi *pretindem*, dlor, să ne cunoaşteţi şi *înţelegeţi* bine gândurile înainte de a ne aduce o acuză atât de ieftină, căci iată credinţa dreaptă care am mărturisit-o[1] cu toată căldura sufletului, *înainte* de a fi bănuiţi pe nedreptul:

Institutele de felul institutului nostru sunt şi trebue să fie farul de lumină, focularul celei mai curate însufleţiri, din care să se adape ceice au să ieie asupraşi sarcina de apostoli ai unui neam ca al nostru, rămas — în comparaţie cu vremea — prea înapoi în extensitatea şi în intensitatea, atât a credinţii religioase, cât şi a culturii naţionale.

Da, pe Voi, iubiţi elevi, vă aşteaptă această grea şi îndoită sarcină a misiunii religioase şi culturale *în acelaş timp în mijlocul poporului;* pe Voi ceice *ca preoţi* la rândul vostru *nu veţi puteà să vă restrângeţi numai la funcţiunile sfinte, ci veţi trebuì să purtaţi crucea 'n frunte şi pe terenul cultural,* şi pe Voi, viitorii învăţători, cari ajunşi în serviciul şcoalei confesionale aveţi misiunea nu numai de a instruì, ci şi de a educà: de a pune temelia caracterului religios-moral al fiecărui elev ca individ şi prin totalitatea acestora de a determinà pe decenii înainte modul de gândire al poporului soartea credinţii religioase-bisericeşti şi a culturi' neamului nostru.

Să fiţi, fiecare din Voi, apostolii progresului *în credinţă şi în cultură,* în credinţă *prin* cultură şi în cultură sfinţită prin darul credinţei!

Acesta e idealul, de care ne călăuzim noi dascălii Vostrii; acest ideal e piatra neclintită a convingerii şi stăruinţelor noastre; în nădejdea realizării *acestui* ideal arăm ţarina sufletelor Voastre tinere, neprihănite şi aperceptibile şi trierăm gândurile voastre îndreptându-le zborul spre regiunile senine ale culturii împrietinite cu credinţa. Astăzi această nădejde e răsplata străduinţelor noastre — şi mângâiaţi şi fericiţi vom fi în sufletele noastre atunci, când sămânţă bună şi curată sămănând va fi căzut aceasta pe

[1] Vezi «Telegraful Român» Nr. 66 din 1906: Vorbire festivă, rostită cu ocazia încheierii anului şcolar în seminarul «Andreian».

teren bun şi bine lucrat. Ne va rămânea atunci conştiinţa, că ne-am împlinit misiunea, iar vouă Vă va mulţămi şi Vă va binecuvântà posteritatea, care va şti totodată să înfiereze şi slăbiciunile şi eventuala puţinătate a sufletului; care va micşorà cinstea şi vaza personală a celui slab, care va pune în joc marele interes de progres cultural al bisericii şi neamului.

Vă sună această vorbă, în locul prim acelora dintre Voi, iubiţilor, cărora Vă grăim azi pentru ultima dată, ca dascăl către elev; şi să primiţi cuvântul nostru nu ca cuvânt de mustrare, nici ca cuvânt al temerii, că veţi devià în vieaţă dela învăţăturile şi poveţele primite între păreţii acestei şcoli, ci ca expresiunea acelei sincere dorinţe, de a Vă şti *şi în vieaţă una cu noi*, în gândurile şi lucrările Voastre. Să fiţi, fiecare pentru sine, tot atâtea modele de imitat, — ca *cinste* şi *cuviinţă*, ca *ordine* şi *respect către superiori*, - înaintea poporului, care se lasă cucerit mai încurând prin puterea exemplului, decât prin strălucirea cuvântului; să vă faceţi ispravnici binelui învăţat dela noi în şcoală; chivernisitorii cuminţi şi cu tragere de inimă către tot ce poate promovà aşezămintele noastre bisericeşti şi culturale, pentrucă *Voi sunteţi chemaţi a întrupà în masele poporului* gândul şi însufleţirea dascălilor Vostrii; Voi aveţi să fiţi *nemijlociţii redeşteptători ai însufleţirii pentru credinţa religioasă şi imediaţii cultivători în popor ai tradiţiilor noastre culturale*»....

Am reprodus aceste cuvinte ca să fac pe criticii noştri să ne înţeleagă, dacă vreau, şi să-i rog să contenească odată cu nedreptele şi jignitoarele lor bănueli. Îmi face impresia că dumnialor intenţionat îşi fixează teze, pe cari noi niciodată nu le-am susţinut, ca să aibă ce combate, luptându-se astfel cu morile de vânt. Suntem şi noi, fără să ni-se spună, de aceleaşi convingeri, că preoţii noştri, astăzi mai mult ca ori şi când, au să fie sfetnicii cuminţi şi harnici ai poporului în toate trebuinţele vieţii lui: politice, culturale şi economice. In jurul revistei noastre sunt grupaţi bărbaţi cu frumos trecut şi cu rol însemnat în vieaţa noastră obştească, cari cunosc mai bine decât alţii chemarea preoţească şi trebuinţele ei, şi le vor şti alinà şi prin revista aceasta, fără să aibă lipsă de lecţiile tuturor nechemaţilor. Vederile, de cari suntem conduşi le-am desfăşurat destul de lămurit în programul nostru, pe care nu-l puteam realizà în unul sau două numere. Poftiţi şi-l cetiţi cu atenţiune! Preoţimea noastră, căreia multe judecăţi i-a fost dat să audă, este destul de cuminte ca să ştie de ce are trebuinţă şi ce să sprijinească.

Dar în ceeace nu ne unim cu criticii noştri, este acea nestrămutată convingere căreia îi servim noi, că «sprijinirea existenţei noastre naţionale» atârnă *mai presus de toate* dela «întărirea credinţii noastre religioase». Intreg trecutul neamului nostru, toată cultura lui multă sau puţină din cele mai îndepărtate vremuri şi până astăzi, întreaga lui gândire şi simţire cu toate concepţiile despre vieaţă, cu un cuvânt: *toată fiinţa sufletească a neamului nostru* — se întemeiază pe neclintitele fundamente ale acelei sfinte credinţe creştineşti, care în gura poporului a luat frumoasa numire: «lege românească». In aceste două cuvinte şi-a tălmăcit poporul nostru acele amare experienţe sufleteşti ale trecutului, cari l-au silit să-şi identifice caracterul său românesc cu sfânta sa lege creştinească, în semn de pietate şi recunoştinţă pentru

puterea de vieață pe care această lege i-a dat-o ca să poată suportà neînfrânt toate vijeliile vremii. *Nu pot aflà pentru credința și biserica noastră strămoșească un mai frumos titlu de glorie, decât această perfectă identificare a caracterului românesc cu legea creștinească.* Deodată cu această lege stă ori cade întreg edificiul culturii noastre. Numai în această lege mai putem trăì ca ceeace suntem. Așa fiind, îndrăznesc a afirmà că acela dintre noi, *care nu este creștin bun, nu este nici român bun și întreg*, pentrucă îi lipsește acea aleasă parte a sufletului românesc, care formează temeiul existenții și al culturii noastre naționale. Iar acela dintre noi, care batjocorește cu cuvinte disprețuitoare credința noastră, acela dovedește nu numai dispreț pentru cele sfinte, pentru trecutul și cultura noastră, ci el este a se considerà cu drept cuvânt ca unul care atentează la fundamentele existenței noastre. Prin nimic nu și-ar pierde clasa noastră inteligentă mai degrabă încrederea și legătura cu poporul și cu conducătorii lui firești, cu preoții, decât disprețuindu-ne «legea românească». Mă cuprinde o groază când mă gândesc numai la așa ceva. Nu-i bine să ne jucăm cu cele sfinte....

Nu le amintesc acestea, fiindcă așa s'ar petrece lucrurile la noi, ci voesc să semnalez numai o primejdie, care ar puteà să ne amenințe. Intelectualii noștri, în genere vorbind, sunt *bisericani*, adecă țin la biserică. Se află la noi mulți cari râvnesc bucuros la deputăție pentru sinoade și congres, cei aleși se întrunesc cu plăcere, iau parte la discuții și peste tot arată un viu interes pentru progresul bisericii. Și celelalte corporațiuni bisericești mai mici, sunt considerate ca locuri de onoare pentru mirenii noștri. Adeseori putem auzì discuții călduroase și vorbe frumoase despre însemnătatea bisericii, ca acea instituțiune, care ne scutește și întărește neamul.

Până aici toate sunt bune și frumoase. Eu pun însă întrebarea și altcum: sunt oare intelectualii noștri mireni tot pe atâta și de *religioși*, adecă țin și arată ei acelaș interes și pentru religiune? Să fim sinceri în mărturisirea păcatelor noastre și să facem bine distincțiunea, pentrucă nu este tot una a fi biserican, cu a fi religios, deșì îmi este peste putință să despart biserica de religiune. Câți dintre intelectualii noștri, mai ales din generația mai tinără, merg regulat la biserică cu gândul curat ca să se roage, câți jertfesc timp pentru mulțămirea trebuințelor religioase-sufletești, câți simțesc într'adevăr *asemenea* trebuințe? La câte familii dintre creștinii noștri vei aflà pe masă, în locul albumurilor cu ilustrate, sfânta Scriptură și câți o cetesc în locul atâtor lecturi fără folos, câte mame se îngrijesc de educația *religioasă* a fiilor și ficelor lor și... n'ați auzit niciodată luându-se de unii ușuratici

în bătaie de joc credinţele religioase? Nu este tocmai mult decând cel mai înalt prelat bisericesc al nostru a ţinut să semnaleze cu ocazia deschiderii unei sesiuni sinodale această primejdie a *indiferentismului religios,* care se arată şi la noi.

Ei bine dacă se poate vorbì şi la noi despre primejdia indiferentismului religios, atunci să mi-se dea voie să constat, că vechile tradiţii culturale au început a fi părăsite, că apostolescul rol din trecut al bisericii noastre ameninţă a scăpătà, pentrucă clar ca lumina soarelui este adevărul: *că biserica fără religiune nu mai are rost de a existà.* Ceeace ne-a conservat neamul într'un lung trecut de sbucium, n'au fost zidurile reci ale clădirilor bisericeşti, nici instituţiile congresuale, sinodale, consistoriale şi c., ci a fost «*legea*» cu adevărurile ei de credinţă şi morală creştinească, din care a izvorît acea neistovită putere de vieaţă care a întărit miile de suflete năcăjite şi asuprite! Când însă a început să slăbească credinţa în acea sfântă «lege», atunci să ştim că se clatină fundamentele bisericii noastre şi motivele de a o iubì, şi n'ar trebuì să vină altceva decât un cosmopolit curent socialist, care s'a ivit deja şi la noi, pentruca — în lipsa credinţii religioase — să ne şteargă, deodată cu rezoanele naţionale, cele din urmă motive ale dragostii şi alipirii noastre către biserică. Atunci vechiul popă românesc îşi poate ascunde toată «poezia senină şi înţelepciunea bună a molitvelnicului» în desagii cu cari să pornească în pribegie. Dovadă preoţimea de dincolo, care n'a fost în stare să alunge cu molitvelnicul demonii unei pseudo-culturi importate din ce a avut Apusul mai putred, ca să fericească ţara, ci urmarea tristă a fost, că biserica acolo şi-a pierdut în mare parte apostolescul ei rol istoric, care l-a avut în tot trecutul neamului românesc.

Dar să nu mergem aşa departe, să ne reîntoarcem la concluziunea, că atunci când «legea românească» devine numai *o frază abstractă,* potrivită pentru a trezì aplauze în faţa unei mulţimi credule, începe să dispară temeiul de căpetenie al alipirii noastre către biserică. Ce învăţătură scoatem din această concluziune? Acea mare învăţătură, că *suntem datori să ţinem din toată puterea sufletului nostru înainte de toate la credinţa religioasă, cu toată comoara adevărurilor ei dogmatice şi morale, şi — prin această comunitate sufletească de credinţă — să întărim legătura noastră cu poporul, simţindu-ne împreună cu dânsul fii credincioşi ai aceleiaş mame de toţi iubitoare: a sfintei noastre biserici!* La sinul dulce al acestei mame, ca nişte buni fraţi, să ne facem împreună cu poporul educaţia noastră religioasă-morală, căci mai are acea mamă atâta iubire şi atâta înţelepciune, ca să ne poată îngrijì şi multămì pe toţi, oricât de învăţaţi am fi.

Este potrivit locul să amintesc în şirul acestor idei, că prea puţină importanţă se dă din partea celor chemaţi *învăţământului religiunii* în toate şcoalele noastre. Şi nu e bine!... Mai în zilele trecute îmi spuneà cu amărăciune un amic al meu, cu care discutam lucruri religioase, că «la trei paşi de consistor» a primit cea mai slabă catehizaţie. Să nădăjduim însă în îndreptarea grabnică a lucrurilor! Inainte de toate ar fi de dorit să se deà atenţiunea cuvenită studiului cateheticei ca obiect de învăţământ în seminarul nostru, ceeace, din cauza planului defectuos de învăţământ, astăzi nu se poate face.

In genere, dacă este vorba să se deà o cultură sănătoasă preoţimii noastre viitoare, atunci să se reformeze din temelii întreaga organizaţie a seminarului nostru Andreian (de celelalte nu vorbesc, fiindcă nu le cunosc bine), ca acel templu, în care are să-şi primească preoţimea viitoare toată însufleţirea pentru apostolatul ce-o aşteaptă în vieaţă. Nu zic că pentru *instrucţiunea* tinerilor noştri candidaţi de preoţie nu s'ar satisface după putinţă şi împrejurările date, dar zic, că *pentru educaţia lor nu se face absolut nimic în afară de lecţii!* Şi iară zic: nu-i bine... căci mai ales *laturea educativă* a problemei seminarului nostru este chemată să determineze ceeace au să fie în vieaţă tinerii cari trec prin el. Cum vor puteà face *educaţia religioasă-morală cuvenită* a poporului nostru acei preoţi, cari ei înşişi, la şcoala care i-a pregătit pentru înalta lor chemare, nu s'au împărtăşit de binefacerile unei astfel de educaţiuni? Şi *aceasta* este, dlor, cea mai de căpetenie chemare a preoţimii noastre: *de a face educaţia religioasă-morală creştinească a poporului nostru, astfel, ca prin forţa caracterului religios-moral, care va avea-o fiecare suflet românesc, valorând cât trei, deşi după număr suntem puţini şi nebăgaţi în seamă, să fim mulţi, puternici şi neînfrânţi!* Numai un popor înzestrat cu un asemenea caracter de granit va fi accesibil pentru lumină şi cultură, va fi stăpân a se desrobì în cele politice şi-şi va întemeià o bunăstare materială prin cumpăt şi muncă cinstită. Povăţuirea poporului în cele culturale, politice şi economice, este o datorie şi *a noastră,* a tuturor cărturarilor lui, fie poeţi sau scriitori in proză, fie învăţători, advocaţi, medici sau altceva, dar înlocuirea preoţimii în chemarea sa înaltă de *părinţi duhovniceşti* nu o poate luà asupra sa altă tagmă de oameni. Este un dar dela Dumnezeu sălăşluit în sufletul păstorului bun, ceeace-i binecuvântă lucrările Sfinţiei Sale. Vai şi amar de acel preot, care chiverniseşte rău, ca un ziler plătit, cu acel dar sfânt, căci va trebuì să-şi dee seama înaintea oamenilor şi înaintea Celuice i l-a dat! Păstorul cel bun însă, care bine chiverniseşte cu darul său, va înţelege de bună seamă *toate* nevoile şi năcazurile turmei

sale; el va fi «lumina lumii» credincioşilor săi în cele culturale; va fi «stâlp de întărire al adevărului» şi dreptăţii lor în cele politice şi chivernisitorul cu tragere de inimă al lor în cele economice.

Acesta este şi trebue să fie păstorul cel bun!

Dar cum şi prin ce să-l creştem?

Ce-am zis: care este temeiul existenţii şi al culturii neamului nostru? Cari sunt mijloacele educaţiei prin care să-i întărim şi înălţăm înclinările sale sufleteşti?... Am spus-o mai sus. Ei bine, oare nu tot prin *aceleaşi mijloace*, trebue să clădim temeiul moral şi intelectual al preoţimii înzestrate cu toiagul de păstorire a poporului? Oare nu tot aceeaş sfântă «lege românească» cu comoara învăţăturilor ei de credinţă şi morală creştinească trebue să formeze temeiul şi puterea de vieaţă pentru cultura preoţimii noastre?!...

Aceia, cari şi-au pierdut credinţa în puterea de vieaţă a acelei «legi» ca temelie a existenţii şi a culturii noastre naţionale, păstreze-şi pentru dânşii grabnicele lor sfaturi, căci unora ca acelora *nu le recunoaştem dreptul* a vorbì despre soartea credinţii şi a bisericii şi despre chemarea preoţimii noastre! Noi ştim ce ne trebue şi n'avem lipsă de poveţele unor nedrepţi bănuitori, cari *ei* vreau — fără să-şi poată da bine seama — să îndrume pe cărări rătăcite chemarea preoţimii noastre; şi nu e bine... a vorbì în necunoştinţa lucrului, când tocmai astăzi este la ordinea zilei *problema grea şi acută a culturii preoţimii noastre.*

Care este acea problemă grea?

Cu toţii ne dăm seama şi o spunem adeseori, că *tipul vechiu al preotului românesc*, acel apostol al unor vremuri grele, se pierde, ba a dispărut deja aproape cu totul şi, că cultura preoţimii noastre se află într'un *stadiu de transiţie.* Este cunoscut din istorie, că de câteori cultura unei tagme de oameni, a unui popor, a mai multor popoare, în fine o cultură oarecare cu anumite forme şi manifestări de vieaţă proprii, se află în asemenea stadii de transiţie, — totdeauna se produce un fel de desechilibru, o pierdere a cumpenii drepte în vieaţa sufletească, o nehotărîtă dibuire după oarecari ţinte, cari nu se arată destul de luminos, pe când fundamentele vieţii de mai nainte se clatină sub picioare. Nu avem sentimentul că într'un *astfel* de stadiu se află cultura generaţiei celei mai tinere a preoţimii noastre? Să nu umblăm cu măguliri, ci s'o spunem deschis şi să arătăm răul, dacă vrem să-l îndreptăm! N'aţi văzut niciodată acel tânăr cu examen de maturitate, care poartă un albastriu căputaş scurt, la gât, sub barba rasă cu îngrijire, cu o trufaşă «cravată», cu pantaloni strânşi

lângă picior după cea mai proaspătă modă, cu ghete mai mult sau mai puţin sclipicioase, dar totdeauna cu câlcâiele destul de înalte, şi — ca ironia să fie mai deplină — pe cap... cu ortodoxa pălărie preoţească, în forma ei oacheşă de astăzi?

Este acela... *părintele?!...*

Nu vreau să zic, că numai haina-l face pe om, ci vreau să constat, că în *vieaţa sufletească* a preoţilor noştri mai tineri nu este ceva în bună rânduială, că s'a cam conturbat cumpăna sufletească şi că buruiana primejdioasă a unei *pseudo-culturi* ameninţă a întunecà podoaba virtuţilor preoţeşti. Nu afirm, că toţi sau chiar cei mai mulţi dintre preoţii noştri mai tineri cad sub această osândă, pentrucă la mulţi răsbeşte deasupra dragostea pentru înalta lor chemare, frumoasele lor înclinări sufleteşti şi cumpătul unor oameni cu mintea aşezată, — afirm însă, că în locul vechiului popă românesc, *începe* deja a răsărì un *tip caraghios*, foarte «modern», care nu poate fi *părintele* poporului său credincios în *nici* o direcţiune!

In faţa unei atât de serioase şi îngrijitoare situaţiuni: *ce mijloace de îndreptare avem să căutăm cu posibilă grăbire?*

Noi am spus-o! Din altă parte ni se răspunde însă sub forma imperativului categoric: nu «chiţibuşerii» sau mai fin: «erudiţie dogmatică»; nu «teren mlăştinos» sau mai delicat: «erudiţie canonică» — ci: «poveţele economiei raţionale» «poezia senină şi înţelepciunea bună a vechiului molitfelnic», care o dă gata preotul în 3—6 săptămâni ca pe vremea lui *Şaguna,* care nu «i-a dat preoţimii o deosebită cultură teoretică a perceptelor dogmatice sau canonice», ci după trei săptămâni de «carte» îi trimiteà preoţi gata, cum a păţit-o între alţii «popa Solomon» de pe Târnave, a cărui istorie ne-o povesteşte «Luceafărul» în Nr. 2—3 a. 1907 (se zice că din peana dlui O. Goga).

Mă întreb: oare domnii aceştia cred serios ceeace scriu?

Să nu ne ameţim de *contemplaţia poetică* a trecutului, *pe care nu-l mai putem readuce,* ci să ne îndreptăm privirile la *nevoile realităţii crude de astăzi!* Nutrim şi noi cea mai sfântă pietate şi admiraţie pentru trecutul neamului nostru, dar scoatem totodată din învăţăturile lui înţelepte îndemnuri pentru îndreptarea noastră de astăzi şi pentru progresul şi cultura sănătoasă de mâne, *păzind însă legătura de continuitate cu tradiţiile bune din bătrâni.* Nu privim chemarea preoţimii noastre *unilateral,* ci după *toate* atribuţiile ei. O privim apoi mai ales în ***temeiurile*** ei, cari pot şi trebue să o sprijinească. Iar aceste temeiuri nu pot fi altele *în primul rând,* dar nu exclusiv, decât acelea cari ne-au sprijinit în trecut, ne-o sprijinesc astăzi, şi vor trebuì să ne spri-

jinească în viitor existenţa şi cultura neamului nostru: *piatra în veci nebiruită a evangheliei lui Christos,* care în gura poporului se numeşte «lege românească». Ea trebue să-i deà în primul rând cel mai puternic *punct de razim conştiinţei preoţeşti* a slujitorilor altarului şi ai poporului românesc, şi tot ea — pe lângă comunitatea de sânge, de limbă de simţire şi de aspiraţii — trebue să întemeieze *cea mai intimă legătură sufletească a preotului cu poporul.* Când însă încrederea şi credinţa în acest punct de razim a slăbit, atunci a slăbit şi conştiinţa şi vrednicia preoţească, *atunci să ştim, că s'a făcut cel dintâi şi cel mai regretabil pas* pentru abaterea preoţimii dela rolul de *părinte sufletesc* al poporului *credincios.* Şi nu e bine!... *căci nouă ne trebue astfel de preoţi, cari — deodată cu credinţa neclintită în vecinicia adevărului dumnezeesc — să creadă şi în trăinicia neamului nostru românesc!*

Astfel de preoţi au trebuit să fie totdeauna aceia cari scriau câte o «jalbă la împăratu» sau câte un «*supplex libellus Valachorum*», iar nu de aceia «cari şedeau pe prispă»... *Astfel* de preoţi se trudeà să crească bisericii şi neamului acel mare şi nemuritor arhiereu *Şaguna,* care supraveghià de aproape educaţia viitorilor preoţi în seminarul ce cu drept şi cu cinste îi poartă numele lui. El a ridicat cursul teologic la trei ani şi tot el a scris, abià putem pricepe *cum?* — în mijlocul atâtor preocupaţii, acea mare mulţime de cărţi, prin cari a pus fundamentul *literaturii teologice* la noi şi a devenit de atunci până astăzi cel dintâi «*Mare Dascăl*» teologic al preoţimii noastre.

Pe acel fundament avem noi toţi cei chemaţi datoria a clădì mai departe. Este însă o nepricepere şi o ignorare a uneia dintre cele mai frumoase părţi ale activităţii prodigioase a acelui nemuritor arhiereu, afirmaţia, că el nu s'a străduit «să-i deà preoţimii din vremea lui o deosebită cultură teoretică a perceptelor dogmatice şi canonice!» *El, canonistul* cel mai însemnat al bisericii noastre?! [1]

---

[1] Ca să arăt câtă nepricepere pentru spiritul mare şi pentru năzuinţele mitropolitului Şaguna se cuprinde în acea afirmaţie a unui om care nu şi-a luat osteneală să cetească măcar prefaţa vre-unei scrieri alui Şaguna, aduc următoarea dovadă: In a. 1871 împlinindu-se un pătrar de veac de când Şaguna păstoreà biserica noastră, clerul şi poporul recunoscător a aranjat o festivitate în onoarea marelui păstor. Ştiţi ce a făcut mitropolitul Şaguna în acea zi memorabilă pentru el? S'a retras în liniştea odăii sale de studiu şi meditaţie, şi a scris prefaţa pentru *Enchiridion,* adecă pentru acel op al său, în care a publicat canoanele însoţite de tâlcuiri. In acea prefaţă scrie Şaguna următoarele:

«Astăzi, dupăce am împlinit douăzeci şi cinci de ani, de când am primit asupra-mi în urma denumirei preaînalte de Vicariu din 15/27 Iunie 1746, cârma bisericei noastre din Ardeal;

astăzi când clerul şi poporul nostru credincios din Ardeal petrece în mod sărbătoresc în şi afară de Biserici jubileul acelor douăzeci şi cinci de ani;

Dar să judecăm și noi lucrurile după cea mai crudă a lor înfățișare reală.

Să-mi răspundă oricare Român cinstit: s'au dus preoții (dacă sunt vrednici de acest nume) la alegerea dela Bocșa și din alte părți *de aceea* în tabăra jidanului și a altora, fiindcă erau lipsiți de înțelepciunea politică necesară ca să priceapă, că nu fac bine ce-au făcut? Pe aceia eu îi țin mult mai înțelegători, dar totodată și mult mai rafinați. S'au dus *de aceea*, buni creștini și buni Români, fiindcă le lipsià ceeace am numit noi *conștiința vredniciei preoțești*, fiindcă nu erau pătrunși de înalta lor chemare și bine a făcut poporul *credincios*, când le-a oprit întrarea în biserică, căci ei nu mai erau *părinții* lui sufletești.

Ei bine, dlor, ce-am zis: care este cel mai puternic *punct de razim al conștiinții preoțești?* Care este în primul rând *legătura sufletească* a preotului cu poporul credincios?

Lăsați-ne deci să creștem preoțimea noastră în spiritul acelor «chițibușerii» dogmatice, morale și canonice, cari *pot* clădì temeiul *moral* și *intelectual* al ei mai presus decât orice altceva; lăsați-ne să creștem bisericii și neamului prin mijloacele pe cari *noi* le cunoaștem, preoți cu *caracter religios-moral* neșovăitor; îngăduiți-ne să creștem bărbați cari cred mai întâi în cele sfinte, căci ei vor fi apoi *oameni de convingeri* în toate situațiile și ne-

---

astăzi, când sum eu pătruns de însuflețirea clerului și poporului credincios al Bisericei noastre din Ardeal, ce o desvoaltă în ziua de azi, iar eu m'am retras în singurătate, petrecând cu post și rugăciuni;

astăzi, zic, mă însuflețește văpaia inimei mele și provoacă în mine acel dor înfocat ca *să-ți dedic Ție, iubite cler și popor* credincios al mitropoliei noastre naționale române de religia greco-răsăriteană din Ungaria și Transilvania, *cartea aceasta* scrisă și comentată de mine și intitulată: Enchiridion, adecă: carte manuală de Canoane ale unei, sântei, sobornicești și apostolești biserici, și a ți-o întinde cu așa dor mare și sincer, precum cerbul se dorește spre izvoarele apelor, ca dintr'ânsa să te recreezi în religiunea, religiositatea și în moralitatea străbunilor tăi, precum cerbul se recreează din izvoarele apelor, pentrucă Canoanele bisericei noastre sunt compuse cu mare înțelepciune și acomodate literii și spiritului învățăturilor celor veșnice ale lui Christos, și *înaintează foloasele teoretice și practice ale clerului și poporului credincios*, căci ele cuprind în sine învățături luminătoare și civilizatoare pentru toți timpii.

Vechimea si clasicitatea Canoanelor bisericei noastre nu numai n'au pierdut nimica până astăzi din însemnătatea lor intensivă și extensivă, ci încă s'a mărit valoarea lor, pentrucă știm din opuri științifice, că literații națiunilor culte și civilizate, fără deosebire de religiunea lor, din întreaga Europă, le studiază și le traduc acele în limbile lor ca niște producte clasice ale creștinătății primitive și cu laude le înfățișează posterității».

In asemenea cugetări a petrecut fericitul Șaguna ziua împlinirii unui pătrar de veac de păstorire, și ne spune că «nimica mai bine nu poate face» decât ca în acea zi memorabilă să dedice o carte de canoane clerului și poporului bisericii sale iubite. Cred că lecția aceasta e destul de elocventă pentru stimatul meu adversar, care vorbește de «terenul mlăștinos al canoanelor», de «pravilele moarte» și îndrăznește să afirme, că Șaguna «nu i-a dat preoțimii din vremea lui o deosebită cultură teoretică a perceptelor dogmatice și canonice». Din cuvintele mitropolitului Șaguna poate învăță și părintele asesor, cum trebuesc cinstite canoanele, ce importanță au ele pentru cultura clerului și a poporului și cât de nepotrivit e ca un asesor al Consistorului condus oarecândva de Șaguna, să lase ca să se tipărească în tipografia înființată tot de Șaguna, în calendarul arhidiecezan inițiat tot de Șaguna, — să se tipărească, zic, pe seama preoțimii noastre niște vorbe de hulă pentru activitatea lui Șaguna.

voile vieţii noastre obşteşti; îngăduiţi-ne să le sădim în suflete puterea de vieaţă a «legii», după care să vieţuiască şi să făptuiască toate; lăsaţi-ne să dăm altarelor româneşti *preoţi credincioşi* şi poporului românesc *părinţi adevăraţi, cari din izvorul sufletesc al celui mai curat idealism creştinesc* să-i premenească şi întărească vieaţa lui *în toate* direcţiunile şi *în toate* trebuinţele (religioase, morale, culturale, politice şi economice)!

Drept aceea, feriţi-vă de-a vă atinge cu vorbă nesocotită, de ocară de sanctuarele ştiinţii creştineşti şi lăsaţi în seama noastră, cari avem chemarea anume pentru aceasta, să sămânăm în sufletele preoţimii şi ale viitorilor noştri preoţi sămânţa bună a principiilor fundamentale ale religiunii, învăţăturile dogmatice şi morale ale legii evangheliei lui Christos, căci ele vor aduce roadele îmbelşugate ale vieţii vremelnice şi ale celei veşnice; lăsaţi-ne să tâlcuim slova înţeleaptă a sfintei Scripturi, căci ea este cuvântul lui Dumnezeu. Ingăduiţi-ne să tălmăcim canoanele, luând pildă frumoasă dela acel bun păstor al nostru, care *sprijinindu-se pe ele* ne-a câştigat bisericii organizaţia care ne scuteşte astăzi. Ingăduiţi-ne să povestim istoria creştinătăţii întregi, căci şi ea, dimpreună cu *istoria bisericii noastre*, ne va arătă însemnătatea legii şi a bisericii creştineşti pentru cultura celor mai înaintate popoare din lume şi, în rând cu ele, pentru cultura neamului nostru; ca o învăţătoare a vieţii, ne va înfăţişă pilde vii din trecutul creştinătăţii şi al bisericei noastre, ca să ne însufleţim dragostea pentru apărarea şi întărirea legii noastre româneşti. Pe lângă acestea, cerem şi noi, ca preotul să-şi câştige cunoaşterea istoriei noastre politice şi literare, ca un nou şi nu mai puţin valoros izvor al însufleţirii pentru chemarea sa de bun păstor sufletesc; cerem, cum am mai spus-o, ca el să fie chivernisitorul cuminte al instituţiilor noastre culturale; cerem să fie povăţuitorul *idealist* în trebuinţele *materiale* ale poporului şi cerem să fie sfetnicul lui neşovăitor în cele politice. Dar, repetăm încă odată, noi suntem de convingerea, că numai şi iarăş numai acel preot va fi şi va puteà fi înzestrat şi împodobit şi cu atribuţiile din urmă, *dacă va fi mai întâi pătruns de o puternică conştiinţă a vredniciei sale preoţeşti, sprijinită pe adevăratul ei punct de razim.*

De *aceşti* preoţi să ne deà bunul Dumnezeu bisericii şi neamului nostru!

Mai am de deslegat încă o întrebare. Dacă ni se va «permite» să facem *teologie*, atunci cum să o facem: «după înţelepciunea bună a vechiului molitvelnic» sau după «înalta erudiţie dogmatică şi canonică»?

Nici după una, nici după alta! Să o facem însă aşa, ca să sădim şi să cultivăm *conştiinţa vredniciei preoţeşti*, pătrunzând tot

mai adânc și cuprinzând tot mai larg *motivele adevăratului ei punct de razim*, adecă motivele cari justifică credința noastră în sfânta evanghelie creștinească. Acele motive le căutăm și culegem de acolo, unde numai le putem aflà. Preoțimea noastră, care nu este așa «săracă cu duhul» cum le place unora a și-o închipuì, ne va înțelege. Ea va înțelege, că *este o problemă de căpetenie a științii teologice din toate timpurile de a pătrunde tot mai adânc în comoara dumnezeeștilor învățături,* ca să ne putem bucurà în măsură tot mai mare de vecinic neistovitele ei bogății. Tinerii noștri din seminarii, pot sta, nu numai după pregătirea lor formală, ci și după fondul lor sufletesc, pe băncile oricărei universități. Aceleași elemente tinere avem astăzi în seminarii, ca și la universități, ne doare numai sufletul că n'au condițiile externe indispensabile pentru un studiu mai temeinic. *Ș'apoi de știință și de cultură să ne ferim astăzi, în veacul al douăzecelea?* Mărturisesc sincer, că m'am rușinat eu de felul neînchipuit de ușuratic cum au vorbit unii domni în vremea din urmă despre știința teologică.

Pretindem respect pentru știința teologică!

Dar ni-se răspunde: nu vedeți roadele acelei preoțimi *învățate* din Bucovina, care duce la pierzare neamul nostru de acolo? Să nu fim naivi, ci să înțelegem că teza este falș pusă. Oare învățătura, știința și cultura preoțimii poartă vina pentru stările rele de acolo? *Mai poate aveà cineva și astăzi astfel de concepții despre valoarea științii și culturii?* Să studiem trecutul acelei țărișoare rupte din corpul neamului nostru și vom aflà cauzele mizeriei; vom cunoaște mijloacele birocratismului austriac, sub a cărui rea influință s'a funcționarizat preoțimea, în parte; vom aflà primejdia invaziunilor rutene, cari s'au pornit mânate de foame și împinsă de Polonii Galiției, cari nu voiau să aibă Ruteni la ei acasă; vom înțelege nefericirea vremii amare cât a stat Bucovina sub cârmuirea «gospodăriei galițiene»; ne vom scârbì de lipitorile satelor, cari venind din megieșa Galiție-Palestină, i-a otrăvit vieața și i-a supt măduva poporului; vom aflà despre marea crimă a neînțelegerii dintre preoți și învățători, pe care a săvârșit-o un pașă cârmuitor după principiul «divide et imperà», folosind învățătorii plătiți de țară ca arme pentru sprijinirea mandatelor guvernamentale în contra preoțimii, care mergeà cu candidații partidului național; să nu trecem cu vederea nici acea împrejurare, că și acolo au trăit ciocoii, cari părăsind de grabă tradițiile trecutului, au legat prietenie cu aristocrația și cultura străină. S'ar mai aflà și alte cauze ale răului. Stă oare mai bine poporul din Moldova de sus, care a trăit între împrejurări similare și aveà până bine de curând părinți cu înțelep-

ciunea molitvelnicului? Să se ştie apoi şi aceea, că facultatea teologică din Cernăuţi există numai dela anul 1875 încoace şi pot să susţin că în mare parte ei este a se mulţămì îndreptarea stărilor şi mai negre de mai nainte, trezirea conştiinţii naţionale în preoţime şi popor, mişcarea culturală şi economică din vremea din urmă. Preoţii tineri, crescuţi la acea facultate, sunt astăzi în cea mai mare parte factorii conducători la societăţile culturale; ei sau prin al lor sprijin se susţin internatele de băieţi, s'au înfiinţat în cele mai multe sate «cabinete de lectură» pentru popor şi o mare mulţime de însoţiri Raiffeisen. Tot ei sprijinesc interesele partidului naţional care se luptă cu «pseudo-democraţii», cari au pactat cu Rutenii şi cu Jidanii, ca să mântuiască poporul de primejdia străinilor. Preotul este şi acolo paznicul treaz al caracterului istoric al ţării. Acea facultate a avut totdeauna şi are astăzi profesori vrednici, cum n'avem în alte părţi şi cari pot fi modele de imitat pentru toţi bărbaţii noştri bisericeşti. Dl *N. Iorga* a numit pe unul dintre dânşii «sfânt al ştiinţii şi al bisericii sale», cuvinte cari nu l-am auzit spunându-le încă despre nimeni altul. Acea şcoală înaltă ne-a crescut bisericii noastre româneşti de pretutindenea bărbaţi, cari ocupă astăzi scaune înalte, de cari s'au învrednicit prin munca lor cinstită. De acea şcoală şi de profesorii ei, noi toţi câţi am cercetat-o, nu ne putem aduce aminte decât cu adânci sentimente de pietate şi recunoştinţă, pentrucă acolo am învăţat a ne iubì legea, biserica şi neamul!

Nu vreau să iau în apărare şi pe cei răi dintre preoţii Bucovinei, dar ştiu şi aceea, că răi au existat chiar şi în Parnasul poeţilor. Nu ne stă frumos să învinovăţim o întreagă tagmă de oameni, pe care nici n'o cunoaştem dela faţa locului.

In fine, ştiinţa teologică mai aduce încă o primejdie: «dacă ne vom avântà la justificări şi interpretări oricât de ştiinţifice de ordine dogmatică», vom pornì războiul confesional cu fraţii de un sânge. Dacă a avut netactul să amintească şi de aceasta, îi răspund dlui O. Goga pentru liniştea conştiinţi, că pe câtă vreme avem destule interese comune şi destule puncte, cari ne unesc, şi pe câtă vreme vom fi însufleţiţi şi unii şi alţii de aceleaşi înalte năzuinţe şi de aceeaş «lege a iubirii», — vom trăì ca fraţii, evitând pricinile învrăjbirii. Când vom discutà, iarăş ne vom purtà ca fraţii, cari se înţeleg împreună. Noi *trebue* să ne înţelegem frăţeşte! De altcum constat, că cu Blajul trăim noi mult mai bine decât dl G., care a avut satisfacţia de a se războì aproape cu toate revistele câte-au apărut la noi de o vreme încoace.

Să nădăjduim însă, că ne vom înțelege de aici înainte cu toții și întru această *nădejde* îmi încheiu răspunsul, la care eu m'am simțit dator față de «cei buni și cei pricepuți».

Căci numai păzind legăturile păcii și unul pe altul cu *dragoste* întâmpinându-ne, vom puteà lucrà cu folos, fiecare la locul său, povățuiți însă cu toții de aceiaș bună *credință*, pentru realizarea *aceleiaș ținte* mari și nestrămutate, care este: *fericirea neamului nostru.*

Dr. N. Bălan.

CUM S'AR PUTEA FACE CU BUN EFECT EDUCAȚIA RELIGIOASĂ-MORALĂ A CREDINCIOȘILOR NOȘTRI, ȘI A ELEVILOR DE ȘCOALĂ ÎN COMUNELE ÎN CARI N'AVEM ȘCOALĂ CONFESIONALĂ.[1]

Menirea omului pe pământ este să nizuească neîncetat către desăvârșire, către Dumnezeu. La împlinirea acestei chemări mărețe ne îndeamnă Mântuitorul nostru Isus Christos prin cuvintele: «Fi-ți desăvârșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este».

Chemarea noastră este deci, ca să stăm în legătură prin religiune cu Tatăl nostru cel ceresc și în această legătură să căutăm a ne desvoltà puterile vieții noastre sufletești, mintea, inima și voința, ca suprimând patimile și poftele trupești, să ne asigurăm fericirea pământească și cea cerească.

La această țintă a desăvârșirii și fericirii putem ajunge prin o educațiune religioasă-morală, atât a singuraticilor indivizi cât și a societăților.

Factorii cei mai chemați a face educația religioasă sunt preoții bisericei, cari au luat asupra lor misiunea apostolească, de a învăță pe oameni și a-i conduce pe calea adevărului dumnezeesc la mântuire sufletească.

Această îndatorire ne-a impus-o nouă preoților însuș Mântuitorul Christos prin cuvintele ce le-a adresat apostolilor: «Precum m'a trimis pe mine Tatăl și eu vă trimit pe voi, dreptaceea mergând învățați toate neamurile învățându-le să păzească toate câte v'am poruncit vouă».

I.

Problema chemării pastorale este, prin urmare, să crească pe oameni în legea și pentru legea lui Christos, influințându-le și cultivându-le voința lor ca să îmbrățișeze și să îndeplinească de bunăvoie, din îndemn propriu, toate preceptele legii lui Christos.

Spre a puteà satisface cu bun efect acestei probleme mari și însemnate, trebue să ne gândim asupra mijloacelor celor mai eficace și mai ducătoare la scop, prin cari să putem infiltrà adânc învățăturile legii lui Christos în inima creștinilor.

Să primim povața marelui păstor și învățătorului lumii Christos, care ne spune, că cele mai potrivite mijloace ale conducerii sufletelor sunt: *fapta* spre pilduire și *cuvântul* ca mijlocitor al înțelegerii adevărului legii.

---

[1] Temă cetită în conferența preoțească din Alba-Iulia, la 27 Septemvrie a. c.

Cu fapta şi cu cuvântul, între cari la Mântuitorul n'a fost nici când contrazicere, cu lăpădare şi jertfire de sine până la moartea de pe cruce a sfărmat împărăţia întunerecului şi a minciunei şi a întemeiat împărăţia luminii şi a adevărului.

Cu ajutorul acestor două mijloace, propoveduitorii adevărului mântuitor au reformat vieaţa oamenilor, au schimbat faţa lumii păgâne şi au adus-o la ascultarea legii lui Christos.

Tot cu fapta şi cu cuvântul au cucerit sfinţii părinţi ai bisericei inimile oamenilor pentru legea lui Christos.[1]

Cu aceste mijloace au lucrat şi fericiţii şi vrednicii noştri înaintaşi în ale preoţiei, preoţii cei bătrâni; cu aceste două forţe au guvernat şi condus ei vieaţa sufletească a poporului nostru, i-au făcut educaţia religioasă, au cultivat evlavia şi au susţinut şi păstrat pietatea în popor.

Tot cu aceste două mijloace, cu fapta şi cu cuvântul, vom puteà şi noi preoţii de azi regenerà vieaţa sufletească şi face educaţia religioasă-morală a credincioşilor noştri.

Spre a făptuì aceasta lucrare moralizătoare în mijlocul credincioşilor încredinţaţi nouă spre păstorire prin lumina cuvântului sau învăţăturei bune şi prin edificătoarea pildă a faptelor bune, ni se recere mai întâi nouă, preoţilor, să ne pătrundem sufletul de însemnătatea misiunii apostolice, să ne imprimăm adânc în conştiinţă înălţimea chemării pastorale, la care ne-am angajat prin jurământul preoţesc.

a) Mijlocul cel mai însemnat de a apropià pe oameni de Dumnezeu, de a-i învăţà cuvântul evangheliei şi învăţăturile moralei creştine, este *predica*.

Intr'un timp ca al nostru mai ales, despre care putem zice cu sfânta Scriptură ca despre timpul judecătorilor din legea veche, că: «este scump cuvântul Domnului», datoria de a predicà cuvântul lui Dumnezeu trebue să apese într'o măsură mare conştiinţa preoţimei noastre. Dela zelul şi măsura în care va fi pătrunsă preoţimea de însemnătatea acestei datorii şi dela felul cum va îndreptà cuvântul adevărului va depinde în mare parte îndreptarea vieţii celor încredinţaţi păstoririi noastre.

Ca predica să poată aveà efectul educativ dorit, se recere ca ea să întrunească unele calităţi:

Mai întâiu trebue să fie *practică*, adecă să corespundă trebuinţelor reale şi adevărate ale vieţii creştineşti, raportându-se deadreptul şi nemijlocit la vieaţa ascultătorilor, aşa precum este ea de fapt, pentru a o îndreptà şi povăţuì prezentând adevărul şi binele într'o formă cât se poate de concretă, lămurindu-le înţelesul prin asemănări, exemple şi fapte reale, iar neadevărul şi păcatul desvălindu-le în toată răutatea şi stricăciunea lor. Predicatorul v'a luà în privire ideile, sentimentele, năzuinţele, întreg felul de a gândì şi a lucrà a ascultătorilor, aducându-le în cea mai desăvârşită armonie cu poruncile dumnezeeşti, cu învăţătura şi spiritul evangheliei şi a bisericei creştine.[2]

A douaoară predica trebue să aibă formă *populară*, adecă să se potrivească pe înţelesul poporului, pe înţelesul tuturor ascultătorilor adunaţi la slujba dumnezeească. Necesitatea acestei calităţi este foarte evidentă, pentrucă nu poate aveà nici un preţ acea predică, fie ea oricât de erudită, din care poporul nu va puteà scoate cuvânt de înţelegere şi învăţă-

---

[1] «Mitropolitul Andreiu, ca păstor» de *D. Cunţan*, «Revista Teologică» a. 1908.

[2] Cf. Sf. Ioan Gură de aur, de *Dr. N. Bălan*. «Rev. Teol.» 1908.

tura de lipsă pentru întocmirea vieţii sufleteşti. Un predicator al poporului trebue să cunoască cât se poate mai temeinic obiectul despre care vreà să cuvinteze şi sufletul poporului şi să-şi înfăţişeze şi întocmiască învăţăturile după modul de a vedeà şi a înţelege lucrurile, al poporului folosindu-se de o limbă, care e vorbită şi înţeleasă de el. Aceasta o va ajunge predicatorul prin studiarea Bibliei care e cea mai poporală carte a omenimei şi prin cunoaşterea şi adâncirea vieţii poporului.

Pe lângă aceste două condiţiuni, predicatorul trebue să pună pond în predica sa mai ales pe puterea convingătoare a dovezilor, prin cari să convingă mintea, să înduplece voinţa şi să mişte inima ascultătorilor pentru primirea şi realizarea învăţăturilor pe cari le propovedueşte. El trebue să se adreseze deopotrivă raţiunei, voinţii şi inimei ascultătorilor, ca aceştia cu toate puterile lor spirituale-morale să poată cuprinde adevărurile mari ale evangheliei, cu un cuvânt omul întreg trebue câştigat pentru Dumnezeu.[1]

b) Fiecare cuvântător bisericesc trebue să aibe convingerea că are să predice şi de fapt predică nu numai cu cuvântul ci şi *cu fapta*, nu numai cu înţelepciunea minţii, ci şi cu sfinţenia vieţii, prin urmare cu întreaga sa personalitate.

Curăţenia vieţii preotului e atât de esenţială, că zadarnică ar fi orice activitate cu cuvântul şi risipită orice izbândă, dacă preotul nu va fi singur îndeplinitor şi făptuitor al celor ce spune. Respectul şi încrederea poporului se poate câştigà numai prin fapte creştineşti, prin o vieaţă curată şi nepătată. Lumea nu te poate aprecià decât în cadrul ideii pe care o reprezinţi. Aşà dar dacă reprezinţi învăţătura evangheliei, morala creştinismului şi cauţi împărăţia lui Dumnezeu, *trăeşte mai întâi tu într'ânsa.*

Din acestea urmează că preotului i-se cere să fie consecvent, să păstreze relaţiunea firească între chemarea şi faptele sale sau traiul pe care-l duce. Orice abatere dela acest punct compromite cea mai frumoasă activitate ce ar desvolta-o cu cuvântul, şi în loc de a produce educaţie morală, demoralizează poporul. Ajungând credincioşii să observe acest conflict dureros între faptă şi vorbă, cuvântătorul nu mai poate aveà nici o autoritate şi influinţă asupra lor.[2]

Insuşi Mântuitorul indicând păstorilor de suflete mijloacele de cari au să se folosească în chemarea lor, a zis: «celce va face şi va învăţà» cu alte cuvinte «celce cu fapta şi cu cuvântul» adecă cu exemplul vieţii şi graiul gurii sale va învăţà pe oameni toate ale legii creştineşti, acela va mântuì turma lui Christos şi «mare se va chemà în împărăţia cerurilor».

Deci avem să conducem turma peste care suntem puşi păstori, nu numai cu vorba ci şi cu fapta, căci fapta este argumentul cel mai puternic, şi cea mai bună idee ce o ia cu sine preotul pe amvon, părerea ce o au ascultătorii despre faptele şi vieaţa sa.[3]

Prin credinţă în Dumnezeu, prin iubirea de oameni, prin abnegaţie şi jertfire de noi înşine împlinindu-ne chemarea, cu sufletul împodobit de toate virtuţile vieţii creştineşti, să fim o întrupare vie a învăţăturilor ce le propoveduim. Prin exemplul vieţii să confirmăm adevărul cuvintelor noastre; urmând astfel vom împlinì porunca Mântuitorului, carele a

---

[1] V. Calităţile oratoriei sf. Ioan Gură de aur de *Dr. N. Bălan*, «Revista Teologică» 1908.

[2] V. Vieaţa preotului, de *Iuliu Scriban*, arhimandrit, Revista «Viitorul», Bucureşti, anul 1907.

[3] Sf. Ioan Gură de aur, de *Dr. N. Bălan*, «Rev. Teol». anul 1908.

zis: «Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri».

Prin o muncă conştienţioasă şi stăruitoare, prin o predicare cât mai deasă a cuvântului lui Dumnezeu din partea întregei preoţimi, prin o vieţuire creştinească în conformitate cu perceptele legii lui Christos, vom ajunge să regenerăm vieaţa morală a poporului, vom făptuì educaţia religioasă-morală a credincioşilor noştri.

II.

Nu mai puţină grije trebue să purtăm de educaţia religioasă-morală a elevilor de şcoală. Chiar şi educaţia credincioşilor adulţi se va face mai uşor şi cu mai bun efect, dacă ea se va începe şi tractà cu o deosebită îngrijire încă din vârsta de şcoală. Micii elevi de azi ai şcoalei vor devenì credincioşii de mâne ai bisericei şi oameni religioşi-morali şi membri folositori ai societăţii vor fi aceia, cari încă ca copii primesc o educaţie religioasă-morală în spiritul creştinesc al bisericei noastre.

Şcoala are chemarea sublimă de a da elevilor o educaţie religioasă-morală prin un învăţământ religios şi prin o înţeleaptă disciplină. Urmează de acì în mod firesc, că între toate obiectele de învăţământ, locul de frunte trebue să-l ocupe studiul religiunei, prin care se influinţează direct şi mai mult asupra formării caracterului religios moral al elevilor.

Deci pe propunerea studiului religiunii, care e cel mai important obiect de învăţământ, avem să punem un deosebit pond, dacă voim să satisfacem chemării de a dà educaţia dorită elevilor noştri.

Prin religiune ca obiect de învăţământ are să se întemeieze în sufletul băieţilor credinţa în Dumnezeu, care a creat, susţine şi guvernează lumea;

prin studiul religiunii are să se facă cunoscute ideile creştinismului şi să se producă în elevi convingerea, că biserica noastră cuprinde învăţăturile creştine, ea le păstrează şi împărtăşeşte, de aceea ni se impune datorinţa creştinească să o iubim;

prin religiune are să se deştepte în sufletul elevilor iubirea de adevăr şi dreptate şi să-i împingă la exerciarea faptelor bune.

Religiunea are deci să facă din fiecare şcolar un bun creştin, un bun bisericari, un om de omenie, cu un cuvânt are să formeze caractere religioase-morale.[1]

In ziua de azi, când spiritul timpului devine tot mai dujmănos pentru aşezămintele bisericeşti, cu atât mai în mare măsură trebue să punem o deosebită grije pe studiul religiunii.

Deosebită atenţiune recere mai ales instrucţia religioasă sau catehizarea elevilor de şcoală *acolo, unde nu avem şcoala noastră confesională.* In astfel de comune cercetând elevii şcoale străine ori necercetând nici un fel de şcoală, învăţământul religiunii şi respective catehizarea este singurul mijloc pentru a-i păstrà pe elevi în legătură cu biserica şi neamul nostru.

Va venì poate timpul şi acum este, când în multe comune vom fi avizaţi numai la studiul religiunii căci şcoală confesională nu vom aveà şi nici învăţătorii nu vor mai fi ai noştri.

---

[1] V. «Problema învăţământului religios în şcoala poporală» de *Dr. Petru Şpan,* «Revista Teologică» 1908.

In astfel de parohii educaţia religioasă-morală a elevilor de şcoală o va puteà face preoţimea numai prin o muncă stăruitoare şi prin o propunere cât mai temeinică a studiului religiunii.

Stabilind astfel problema şi însemnătatea învăţământului religiunii pentru educaţia religioasă a elevilor de şcoală, se iveşte trebuinţa de a căutá şi aflà modalităţile, după cari are să proceadă preotul în instrucţie în acest obiect.

Mai întâiu preotul, ca catehet, are *să se perfecţioneze pe sine*, să-şi însuşească un metod cât mai bun de a propune religiunea şi aceasta o va ajunge numai studiind cărţi didactice catihetice, cetind reviste de această specialitate. Din aceste îşi va însuşì catehetul cunoştinţe teoretice, pe cari aplicându-le cu zel şi însufleţire şi întregindu-le prin experienţele sale, va puteà împărtăşì cu bun succes elevilor săi învăţământul religiunii.

E lucru cunoscut că nu se poate tratà în şcoală întreg materialul religios, ci trebue să se facă o selecţiune potrivită, alegând materialul religios cel mai corespunzător scopului educaţiunii.

Altă cerinţă este aranjarea acestui material din punct de vedere al succesiunei, după gradul de pricepere şi desvoltarea spirituală al elevilor dând celor de pe treptele inferioare un material potrivit capabilităţii lor şi ţinând seamă de gradele de apercepţie individuală a elevilor.

Aceste sunt condiţiuni pe cari trebue să le întrunească nişte cărţi bune de religiune, în cari să se găsească cel mai ales material grupat după cerinţele didactice psihologice.[1]

Dar oricât de bună va fi alegerea şi gruparea materialului religios şi oricât de corectă va fi metoda de predare a catehetului, dacă va lipsì *pilda vie*, foarte puţin a făcut pentru realizarea învăţământului din religiune. Catehetul fiind persoana pe care elevii o au înaintea ochilor este totodată şi pildă vie de urmat. De aceea ca să nu strice cu o mână ceeace clădeşte cu cealaltă, catehetul să bage de seamă ca faptele sale să fie în deplină consonanţă cu vorbele. Numai în acest chip va puteà educà.

Afară de studiul religiunii la educaţia religioasă-morală a elevilor de şcoală contribue în măsură însemnată şi învăţarea *cântărilor bisericeşti şi religioase*, cari şi ele fac parte din învăţământul religiunii. Prin ele putem influinţà în mod însemnat asupra desvoltării simţului religios-moral al şcolarilor.

Având cântările bisericeşti aceasta importanţă, trebue să le dăm atenţiunea cuvenită, să le propunem cu stăruinţă elevilor noştri, începând învăţarea lor cu cântări mai uşoare şi progresând cu altele mai grele, până ce vor învăţà toate răspunsurile şi cântările liturgice.

Dupăce vor ajunge elevii mai mari să cunoască toate cântările liturgice mergând în Dumineci şi sărbători la biserică, acolo sub conducerea unui cântăreţ mai destoinic vor puteà să cânte şi să ţină strana în decursul liturgiei.

Cântarea copiilor în biserică impresionează adânc pe oamenii adunaţi la slujba dumnezeească.

Prin instrucţia cântărilor bisericeşti deci nu numai plantăm în sufletele elevilor simţul religios ci totodată educăm şi poporul, desvoltându-i acestuia religiozitatea, iubirea şi atragerea către biserică.

---

[1] V. «Mijloacele de realizare a problemei învăţământului religios în şcoala poporală», de *Dr. Petru Şpan*, «Revista Teologică» anul 1908.

Un alt mijloc prin care putem să dăm o educaţie bună copiilor de şcoală este *mergerea lor regulată la sfânta biserică.* Că mergerea la biserică are o înrîurire binefăcătoare asupra copiilor nu mai încape îndoială. Cercetând copilul de şcoală în fiecare Duminecă şi sărbătoare regulat sfânta biserică, cu timpul acest obiceiu creştinesc i-se va preface în a doua natură, încât tot aşa va face şi când va fi mare şi va ţineà de păcat absentarea dela biserică.

Religiozitatea unui popor se poate constatà şi după cum cercetează acela biserica. Despre un popor care nu cercetează în Dumineci şi sărbători regulat biserica, de bună seamă nu vom zice că e religios, ci ne va dureà inima văzând că nici câteva ceasuri din săptămână nu e în stare să le sacrifice pentru a se rugà lui Dumnezeu.

Deci şi din punctul acesta de vedere privit lucrul, trebue să dăm deosebită atenţiune mergerii regulat la sfânta biserică, căci prin aceasta contribuim în mod considerabil la desvoltarea caracterului religios-moral al copiilor şi îi creştem oameni religioşi cu atragere către biserică.[1]

In legătură cu cercetarea bisericei amintesc şi *mărturisirea şi cuminecarea* regulată a elevilor în cele patru posturi ale anului, sau cel puţin în posturile Naşterii şi a Invierii Domnului.

Aceasta se va face cu efect numai prin instrucţia religioasă necesară prin o pregătire corăspunzătoare cu vârsta şcolarilor, făcânduli-se cunoscută însemnătatea şi trebuinţa tainelor pocăinţii şi a cuminecăturii, prin cari creştinul se curăţă de păcatele sale şi se împreună cu Isus Christos, precum şi datina creştinească şi respective datorinţa creştinilor de a se împărtăşì regulat cu aceste taine.

Prin o pregătire corăspunzătoare şi deplină a elevilor despre însemnătatea, rostul şi necesitatea tainelor mărturisirii şi cuminecăturii, prin o procedură corectă şi abilă a preotului-duhovnic în săvârşirea acestor taine pe seama elevilor, se va ajunge întărirea credinţei şi formarea şi desăvârşirea caracterului lor religios-moral.

Aceste ar fi după părerea mea modul şi mijloacele cele mai însemnate pentru educaţia religioasă-morală a elevilor de şcoală.

* * *

Ca purtători ai apostoliei lui Christos, conştii de darul ce ni s'a dat şi pătrunşi în sufletul şi activitatea noastră de sfinţenia şi rostul misiunii ce avem, prin o muncă conştienţioasă şi stăruitoare vom ajunge ca voinţa lui Dumnezeu să devină singura stăpână peste modul de gândire şi acţiune a creştinilor, vom lucrà la realizarea împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ.

Deci cu cuvântul să învăţăm, cu fapta să ilustrăm şi motivăm învăţăturile ce le vestim şi atunci vom creşte poporul: pe credincioşii mari şi mici în religiozitate şi moralitate.

Ioan Handa,
preot.

---

[1] «Vatra şcolară» Nr. 5 din 1912.

ANIVERSAREA CENTENARULUI PREPARANDIEI ROMÂNE DIN ARAD.

In ziua de 3/16 Noemvrie preparandia română din Arad şi-a serbat împlinirea unui secol dela înfiinţarea ei. Despre însemnătatea acestei şcoale se vorbeşte în articolul prim al revistei noastre. Aici facem o dare de seamă despre serbarea centenară a ei.

«Fără preget au venit din toate colţurile pământului românesc din această ţară, cu rizicul oricăror cheltueli, preoţi veghetori ai altarului dumnezeesc şi ai cărărilor drepte şi sigure ale progresului pe toate terenele, dascăli cu suflet aprins, cei mai neobosiţi sămănători ai culturei noastre ce-i avem în vremile aceste de aprigi strădanii, săteni luminaţi cu experienţe grele de vieaţă, cu lumile lor pline de dureri şi năcazuri cu feţele crispate de vitregia traiului». (R.) Toate institutele româneşti şi toţi dignitarii neamului românesc şi-au trimis reprezentanţii. De faţă au fost şi reprezentanţii autorităţii civile şi a altor institute străine.

Festivitatea s'a început cu rugăciuni de laudă şi mulţămită şi de cerere a darului dumnezeesc. Ceremonialul pontificat de P. S. S. Episcop Ioan, însoţit de multe alte feţe distinse s'a săvârşit cu multă evlavie.

După terminarea slujbei divine oaspeţii s'au adunat în sala festivă a Seminarului, care erà frumos împodobită cu tot felul de produse ale artei ţărăneşti. Un aspect înălţător îi împrumutau frumoasele chipuri ale «dascălilor strădalnici». In sala a doua erà chipul dlui V. Stroiescu.

P. C. Sa păr. *R. Ciorogariu*, directorul institutului, într'un discurs festiv zugrăveşte icoana frumoasă a trecutului de un veac al institutului! «In idealism este suflarea dumnezească, puterea creatoare a spiritului omenesc. Acest idealism al primelor generaţii de profesori a fost puterea creatoare a preparandiei noastre, care a ridicat sufletele peste orizontul îngust al meseriei vieţii». Reţinem şi frumoasele rânduri de încheiere. «Am relevat procesul psihologic din istoria acestui institut cum mi s'a prezentat mie în oglinda analizei. Istoria documentară va urmà în monografia ce în curând va apăreà... Idealul este pomul vieţii, în el este sucul vieţii de veci a popoarelor. Acest pom creşte numai în pământul cultivat de inimi calde, căci acolo unde se răcesc inimile, se vestejesc florile şi în locul lor rămâne numai un herbar al suvenirilor.

Ţie Doamne îţi mulţumim, că ai trimis inimile calde cari au cultivat acest pom al vieţii sădit în Arad cu o sută de ani înainte de aceasta; trimite mâna ta cerească şi asupra lucrului inimii noastre cari suntem astăzi grădinarii lui şi fă-ne întrarea în secolul al doilea, izvor de apă vie, din care în veci să înflorească acest pom spre binele patriei, fericirea neamului românesc, înspre gloria numelui lui Christos».

Vorbeşte apoi *P. S. Sa Episcopul Aradului.* In cuvinte calde spune că «ziua de astăzi deşi nu e scrisă cu litere roşii între sărbătorile noastre

bisericeşti din călindare, dar este crestată adânc în inimă şi este perpetuată şi eternizată în conştiinţa clerului şi a poporului nostru, ca cea mai mare sărbătoare a bisericii noastre naţionale ca şi cel mai mare eveniment din tot trecutul acestei eparhii...» «Insemnătatea zilei se reduce la trei momente şi anume: reprivire asupra trecutului, meditaţie asupra prezentului şi reculegere şi îmbărbătare pentru viitorul ce ne aşteaptă...»

Vorbeşte comitele suprem Urban. In numele I. P. S. Sale mitropolit *Ioan Meţianu* ia cuvântul P. C. S. *Dr. E. Roşca*, directorul Seminarului Andreian din Sibiiu, spunând între altele: «Serbarea trebue privită ca o a şaptea zi din vechile credinţe, zi de odihnă, de recreare a forţelor pentru lupta ce începe mâne. Momentele acestea să ne fie loc de retragere în sanctuarul sufletului nostru, pentrucă alt veac îşi aşteaptă cu ziua de mâne luptătorii».

A mai vorbit inspectorul regesc şi primarul oraşului. In numele P. S. Dlui Episcop *M. Cristea*, a consistorului şi şcolilor teol.-ped. din Caransebeş dl *Dr. C. Corneanu* aduce tributul de recunoştinţă acestui focar de cultură, care a fost pentru Banat izvor de renaştere. De aici a pornit lumina cunoştinţii în sute şi sute de sate bănăţene.

In numele «Asociaţ. pentru liter. şi cult. pop. rom.» vorbeşte *Dl Dr. St. C. Pop*. «Prin glasul meu vă tălmăceşte cât de sfânt îi este acestei înalte însoţiri idealul unităţii culturale, ideal, care sfânt ar trebuì să fie pentru toată suflarea românească»... In aceste clipe de înaltă elevare sufletească. Asociaţ. cu adevărată mândrie işi salută tovarăşul său de luptă întru deşteptarea neamului românesc. Vitalitatea acestui neam ne îndreptăţeşte să sperăm un viitor mai senin. Dee bunul Dumnezeu ca din modestul institut de pedagogie să renască cât de îngrabă o facultate academică, care apoi cu timpul să se desvoalte într'o universitate».

În numele «Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român» vorbeşte dl *V. Goldiş*. «O sută de ani a stat institutul pedagogic gr.-or. din Arad în slujba unui principiu (că fiecare popor numai în limba sa poate şi trebue să fie cultivat) şi din modesta colibă din apropierea Mureşului îşi serbează azi centenarul existenţei sale în acest frumos palat, care nu a fost ridicat din visteria ţării, nici din dărnicia marinimoasă a vre-unui mecenat, ci exclusiv din sudoarea poporului românesc, iubitor de neam şi dornic de cultură naţională».

Mai vorbesc dnii: *Prof. Stanciu* în numele corp. prof. a şcoalei civile de fete a Asociaţ. din Sibiiu, *înv. Vuia* din Timişoara, *Jian* din Caransebeş, *Cloambeş* din Bihor şi alţii. La sfârşit păr. protosincel R. Ciorogariu ceteşte telegramele şi scrisorile de felicitare sosite din toate părţile locuite de Români. Intre altele şi următoarea scrisoare de un entuziasm cald şi înţelegător a marelui nostru binefăcător V. Stroescu.

Lausanne, la 9 Noemvrie 1912.

Domnului director al institutului pedagogic ortodox român din Arad *Roman Ciorogariu.*

Imi pare rău, că împrejurările nu-mi permit, a-mi împlinì promisiunea de a luà parte la serbările centenare ale institutului pedagogic.

Din tot sufletul meu, doresc Institutului, — viaţă lungă înfloritoare! La mulţi, mulţi ani să fie focarul culturei româneşti; să formeze multe generaţiuni de tineri, — corespunzători idealului naţional; — oameni curaţi, de inimă, cu vederi largi, cu dor şi iubire de legea şi naţionalitatea românească.

Aşa Dumnezeu să vă ajute!

Cu toată stima

Vasile Stroescu.

P. S. La fundaţiunea «Ţichindeal» am scris la Albina să trimeată, din partea mea una mie coroane (1000 cor.)

Se cetesc apoi celelalte scrisori şi o mulţime de telegrame. Mai reţinem pe cea trimisă de directorul Seminarului central din Bucureşti:

Prea cuvioase părinte director:

La amabila învitare pe care ni-o face Onor. Corp profesoral al Seminarului ortodox Român din Arad, cu ocaziunea împlinirii a o sută de ani de când acel aşezământ de cultură varsă lumină creştinească şi românească în mijlocul românimii, am onoare mai întâi a Vă răspunde cu sincera părere de rău de a nu puteà fi în mijlocul D-Voastră spre a sărbătorì acest fapt însemnat. Suntem acolo însă cu sufletul pentru a Vă adresà felicitările noastre că aţi organizat o serbare care chiamă în amintirea tuturor fiinţa institutelor de cultură românească şi a datoriei tuturor Românilor către ele. In acelaş timp Vă rugăm să primiţi inimoasele noastre urări şi ale Seminarului frate, ca Seminarul ortodox din Arad să prospereze întru toate şi să aibă de însemnat cele mai mari izbânzi în cultivarea sufletului poporului român.

La mulţi ani Seminarul ortodox român din Arad cu directorul, profesorii şi elevii săi!

Binevoiţi, Prea Cuvioase părinte Director a primì încredinţarea noastră de iubitor frate în Domnul Iisus Hristos.

Arhim. I. Scriban, director.

Păr. R. Ciorogariu mulţămeşte apoi tuturor oaspeţilor români şi străini zicând că după ce şi-a văzut şi acest vis cu ochii, ar puteà zice ca şi înţeleptul Simion: «Slobozeşte Doamne pre robul tău în pace»! dar nu, dsa se va dedicà şi mai departe misiunii grele de a conduce această instituţie în care spiritul de clasă şi de castă nu este cultivat.

Multă lume vizitează apoi bustul profesorului Ceontea. În sala dela «Crucea albă» se ţine banchetul, rostindu-se câteva toaste.

Seara s'a dat un frumos concert. Corurile bărbăteşti cu piese de Mandicevschi, I. Mureşan, Flechtenmacher şi Porumbescu au procurat şi ascultătorilor clipe de înălţare.

Tot atunci şi-a cetit şi dl profesor *Dr. A. Sădean* conferinţa sa despre apostolatul primilor profesori ai preparandiei din Arad, reconstruind cu multă căldură icoana de sbucium şi idealism a acelor vremuri.

Aşa s'au prăznuit la Arad acele zile mari. «In aceste vremuri de surescitare ziua de 3/16 Noemvrie a fost pentru Românii din eparhia Aradului un minunat prilej de înseninare. Serbările s'au desfăşurat în cadre demne. Duhul lui D. Ţichindeal şi M. Nicoară a plutit asupra lor. Vitalitatea şi vigoarea noastră sufletească s'a manifestat încă odată sub cea mai pregnantă formă. Suta de ani nu ne-a obosit, ci ne-a împrumutat noui energii». (B. şi Şc.) (***nt***).

PATRIARHUL IOACHIM III.

Sub titlul «Sanctitatea Sa Ioachim III» *Journal de Genève* scrie un frumos articol care cred că va plăceà prin ideile exprimate asupra celui mai de frunte episcop al lumii ortodoxe, de curând decedatul patriarh al Constantinopolului.

«Sanctitatea Sa Ioachim III, patriarh ecumenic, arhiepiscop al Romei nouă, a murit.

«Cu dânsul dispare una din cele mai mari figuri ale Turciei contemporane. El a fost cel mai frumos bătrân care s'ar fi putut contemplà. De statură înaltă, cu toată vrâsta sa, cu faţa energică şi gravă, nu-l mai putea-i uità odată ce l-ai văzut. Bogata sa barbă albă se revărsà peste haina pastorală cu care el erà măreţ îmbrăcat, şi decoraţiile otomane şi străine cu care pieptul său erà împodobit îi dădeau un aer încă şi mai înalt, fără a alterà acea ţinută de impozantă simplicitate. Nu erà dintre acei pe care titlurile sforăitoare îi copleşesc; păreà din contră întruparea demnităţii patriarhale, patriarhul prin excelenţă. Prin ţinuta sa solemnă el erà podoaba tuturor ceremoniilor la care asistà. Acei care l-au văzut în 1909, la deschiderea Parlamentului turcesc, suind scara dela Ciragan ştiu că e greu să-ţi închipui la un om mai multă măreţie şi maiestate. Eu am stat doi ani la Viena fără a puteà ajunge să înţeleg ce puteà să însemne acel vechiu cuvânt de maiestate. Adevărata lui noţiune mi-au dat-o doi pontifici din Orient: unul musulman, celebiul din Konia, celalalt ortodox, Ioachim III.

«Patriarhul Romanilor» nu stă închis în Fanar ca papa în Vatican. El iese adeseori, e foarte accesibil şi ai de multe-ori ocaziunea să-l vezi. In colegiile greceşti e obiceiul ca elevii care termină, *teleofiţii,* să-şi dea

ultimele examene sub prezidenţa sa. La o astfel de împrejurare m'am putut apropià de el. Intr'o Duminecă radioasă de Iulie un vaporaş sub pavilion otoman îl aduceà la Halchi pentru «promoţiunile» şcoalei greceşti. Corpul profesoral şi cea mai mare parte din populaţiunea insulei ieşiseră întru întâmpinarea sa. Intr'un dormitor amenajat ca sală de sărbătoare se construise o estradă unde luă loc Sanctitatea Sa cu suita din Sfântul Sinod şi din Consiliul mixt. Pardoseala erà acoperită cu covoare somptuoase care nu serveau decât la această ocaziune. Inainte de a răspunde, elevii se duceau să-i sărute mâna. Dupăce un număr dintre ei — cei mai buni — au fost întrebaţi din religiune, limba turcească, greacă, matematecă şi franceză, continuarea examenului a fost lăsată pe a doua zi, iar ceremonia s'a terminat printr'o alocuţiune a patriarhului.

«Numai ascultând pe Mirabeau marele Corai a putut înţelege ce a fost Demostene. Tot aşa şi mie Ioachim III. mi-a arătat toată frumuseţea limbii greceşti. Nu mai erà acea limbă stridentă care te urmăreşte în mahalalele levantine ale Constantinopolului, nu mai erà acel ton din cale afară de ascuţit, acele izbucniri, acea grămădeală de vorbe cu strâmbături. Erà o limbă nobilă şi armonioasă de o curăţie antică. Ioachim vorbeà cu o încetineală gravă şi nu mâncà o silabă din cuvântarea sa. Toată lumea se închinà dinaintea figurii lui care-ţi evocà ceva. Dacă nu te gândeai la Demostene, te gândeai la Sfântul Ioan Gură-de-Aur. Şi te duceai cu mintea de-asemenea la patriarhii din vechile timpuri, la strălucirea trecută a Bizanţului.

«Apoi căpetenia naţiunii greceşti se întoarse la vaporaşul cu care venise şi la întunecosul Fanar. Nu mai rămâneà altă urmă a lui în vechea şcoală decât portretul său la intrare sub acel al Sultanului Mehmed.

«Erà vremea frumoasă când popoarele şi religiunile din Orient trăiau în pace şi când se mai auzeà vorbindu-se încă de fraternitatea tuturor Otomanilor».[1]

Tradus de: Arhim. ***Scriban.***

---

[1] Ne bucurăm de aceste aprecieri elogioase pe care un ziar străin le face decedatului patriarh ortodox din Constantinopol, dar nu uităm atitudinea patriarhului faţă de revendicările bisericeşti ale fraţilor noştri din Macedonia. N. R.

REPRIVIRE ASUPRA CONGRESULUI NOSTRU NAȚIONAL-BISERICERC ȚINUT ÎN ACEST AN.

Biserica noastră ortodoxă română din Ungaria a ținut în anul acesta, în primele zile ale lui Oct. v., congresul, care după Statutul organic se întruneşte tot la trei ani.

Deşi împrejurările între cari ne aflăm cu afacerile noastre bisericeşti şi mai ales cu cele şcolare, din multe cauze, dar cu deosebire din cauza lipsei de mijloace materiale şi a rigoarei legilor şcolare, nu sunt nici astăzi favoritoare, totuş, noi Românii ordodocşi trebue să ne bucurăm că avem putința de a ne întrunì, a ne consultà şi a decide asupra înaltelor interese religioase şi culturale ale poporului nostru. Deputații congresuali, conduşi de înalta misiune şi marea răspundere ce o au, cu interes şi demnitate au participat la lucrările congresuale, contribuind cu bunăvoință şi devotament la aducerea concluzelor de folos pentru prosperarea şi desvoltarea în direcție bună a organismului nostru bisericesc.

Arhiereii noştri, plini de îngrijire şi bunăvoință părintească au stat intr'ajutor cu îndreptările şi observările lor competente, bazate pe bogatele lor experiențe şi cunoştințe practice. Indeosebi a stors admirația tuturora Inalt Prea Sfinția Sa Domnul arhiepiscop şi mitropolit Ioan Mețianu, care şi acum la o vârstă atât de înnintată, a condus cu toată înțelepciunea şi cu deplină energie spirituală toate şedințele congresuale. În frumosul discurs de deschidere, I. P. Sfinția Sa a accentuat însemnătatea ce a avut-o biserica în trecutul nostru, spunând că «dacă biserica noastră străbună şi în cele mai grele împrejurări, când şi însaş erà prigonită şi subjugată, aveà acea putere magică de a adăpostì şi întărì pe fericiții noştri părinți, cauza fù că şi acei fericiți părinți țineau cu toată tăria la ea, se grupau cu mare însuflețire în jurul ei o, cercetau cu mare dragoste şi evlavie, intelectuali şi popor, stăpâni şi servitori, bogați şi săraci de-o potrivă, alipindu-se de ea cu atâta pietate, încât nici cele mai crâncene prigoniri nu-i puteau înstrăinà». Cu durere constată apoi: «Câtă deosebire între atunci şi acum! Atunci prigoniri crâncere asupra bisericei şi asupra credincioşilor ei, astăzi libertate şi autonomie; atunci alipire strânsă de biserică, astăzi indiferentism şi nepăsare în multe părți; atunci cercetare regulată a bisericei şi împărtăşire cu sfintele taine, din partea tuturor membrilor ei, astăzi o întrelăsare dăunoasă, ce slăbeşte simțul religios şi prin aceasta şi însăş biserica străbună». I. P. Sfinția Sa dă sfaturi şi îndemnuri de a țineà la biserică cu tăria cu care au ținut părinții noştri şi de a purtà grije de fica bisericei, şcoala confesională, căci «în timpul de acum şcoala este chestiune de vieață şi pentru poporul nostru».

Încât priveşte coucluzele şi regulamentele aduse în congres, să sperăm, că vor fi de folos pentru biserică; viitorul, după punerea lor în practică, va probà aceasta, şi încât se vor constatà şi unele defecte, congresele viitoare vor aduce îndreptările necesare.

O chestiune importantă de care s'a ocupat congresul a fost *ameliorarea dotaţiunii preoţeşti*, atât prin urcarea dotaţiei dela stat, cât şi prin căutarea de mijloace proprii. Cu concluzele referitoare la această chestiune, cum şi cu paşii ce s'au făcut de atunci încoace în interesul unei rezolviri favorabile a ei, ne-am ocupat mai pe larg în numărul trecut al acestei reviste şi vom mai revenì asupra ei. Ar fi dureros să se adeverească ceeace se susţine de unii, că adecă la viitoarea urcare a congruei, preoţii cu mai puţin de 8 clase nu vor fi consideraţi în măsură egală cu ceialalţi.

Prin un nou *regulament de procedură în cauze de divorţ* s'a intenţionat să se aducă o simplificare mai mare a procedurii fără vătămarea prescriselor canonice, la cari trebue să ţinem pe câtă vreme, în butul legilor civile, căsătoria avem să o considerăm ca o taină sfântă a bisericei, din care cauză, în tratarea chestiunilor referitoare la căsătorie pentru noi nu au să fie hotărîtoare decât normele bisericeşti. Cu toate aceastea, mi-se pare, că prin acea dispoziţiune, prin care se îndatorează parohul să instrueze procesul divorţial, procurând însuş actele de lipsă şi încă în mod gratuit, şi prin aceea ca scaunul protopresbiteral într'un termin preclus să decidă procesul fără vre-o taxă din partea părţilor, — nu se va accelerà, cum s'a intenţionat, ci se va îngreunà rezolvirea cauzelor de divorţ. Se va adeverì şi aici, că nu este bine a se pune sarcini asupra preoţimii, pe cari alţii nici cu degetul nu le ating. O simplificare şi uşurare mai mare în procedură se puteà ajunge, dacă s'ar fi admis pentru aducerea sentinţei divorţiale numai o instanţă, a consistoriului, iar oficiului protopresbiteral să i-se fi lăsat competinţa de-a examinà şi controlà instruirea corectă a actului de divorţ din partea oficiului parohial.

Starea *şcolilor* noastre şi luarea de măsuri pentru a le salvà, a fost şi de data aceasta un însemnat obiect de preocupaţie a congresului, P. Sfinţia Sa Domnul episcop al Caransebeşului *Dr. Miron E. Cristea* a făcut o propunere pentru înfiinţarea unei *şcoli de cantori;* Sfinţia Sa părintele *Aurel Pop* a propus măsuri pentru pregătirea unor *preoţi misionari* pentru combaterea sectarilor, — cari propuneri au fost date consistorului mitrop. spre a fi studiate. S'a decis să se facă demersuri pentruca acordarea ajutorului de stat să nu se facă cu încunjurarea autorităţii bisericeşti.

Să ne fie iertat a constatà însă şi unele lucrări, cari ar fi trebuit făcute şi nu s'au făcut. Ce e drept ele nu sunt de vre-o însemnătate mare, dară totuş este de regretat că nu s'au făcut. Spre pildă:

Când în raportul general al Consistorului plenar se face arătare, că scaunul episcopesc dela Caransebeş în urma vacanţei s'a întregit prin alegerea şi instituirea P. Sf. Sale Domnului episcop Dr. Miron E. Cristea, erà la loc ca congresul prin concluz separat să dea expresiune complăcerii şi bucuriei sale, că pentru întâia oară s'a prezentat numitul episcop în congres ca membru natural a lui. La noi instituirea unui episcop în scaun este şi trebue să fie un act de o însemnătate cardinală, dela care

se aşteaptă mult bine pentru ridicarea religioasă-morală şi culturală a poporului.

Tot aşa s'ar fi cuvenit, ca în momentul când s'a raportat despre decedarea deputatului congresual, cavalerul *Ioan cav. de Puşcariu* şi alegerea în locu-i a altui deputat, sau când s'a raportat despre devenirea în vacanţă şi alegere nouă în reprezentanţa fundaţiunii Gozsdu, în urma trecerii din vieaţă a fostului ei membru, Ioan cav. de Puşcariu, să se fi făcut în congres o onorifică amintire întru memoria acestuia, care a fost un membru dintre cei mai valoroşi pentru biserica noastră şi care îndeosebi pentru fundaţiunea Gozsdu şi-a câştigat netăgăduite merite.

Dupăce congresul pentru alţi doi membri decedaţi a dat expresiune părerii sale de rău, ne vine a crede că este numai o trecere cu vederea, deşi regretabilă, că nu s'a făcut aceiaşi şi faţă de Ioan cav. de Puşcariu, care începând dela congresul constituant din anul 1868 a fost neîntrerupt membru al congresului şi a contribuit în calitatea sa de consilier în ministeriu, după îndrumările fericitului mitropolit Şaguna, la aprobarea Statutului organic, traducându-l dimpreună cu secretarul de stat G. Ioanceviciu din limba română în limba maghiară, iară ca membru în reprezentanţa fundaţiunii Gozsdu, unicul ce mai erà dintre cei numiţi de însuş fundatorul, în decurs de peste 40 de ani şi ca preşedinte al comitetului numitei fundaţiuni într'un timp îndulungat de ani, — mai ales în anii dintâi, când cu privire la activarea fundaţiunii s'au arătat multe complicaţiuni şi greutăţi ce ameninţau însaş existenţa fundaţiunii, — a lucrat cu zel şi devotament recunoscut şi lăudat de însuş congresul naţional bisericesc în deosebitele sale sesiuni.

Deputaţii congresuali în sesiunea din 1909, când deputatul Ioan cav. de Puşcariu, la vârsta de 85 ani a participat în Răşinari la serbarea jubilară pentru metropolitul Şaguna, în onoarea lui şi a altor doi deputaţi dela primul congres din anul 1868 cari se mai aflau atunci în vieaţă, s'au întrunit la o cină comună colegială, unde au sărbătorit pe acei trei membri (cav. Puşcariu, Dr. Ios. Gall şi Partenie Cosma), dintre cari, durere! — numai unul se mai aflà astăzi în vieaţă.

Este bine şi frumos, ca generaţiunile ce se urmează să nu uite nici odată de înaintaşii lor binemeritaţi, căci întru aceasta se arată moralitatea şi garanţia pentru întărirea şi viitorul unui popor!

Un alt obiect şi mai momentuos pentru congres erà să fie cauza înfiinţării de *episcopii* nouă în corpul mitropoliei noastre, care cauză, în loc ca să progreseze spre realizare, se pare a face paşi îndărăpt, şi aceasta din cauză, că cei chemaţi în prima linie a o promovà, se pare că nu simţesc trebuinţa nouelor episcopii. Comisiunea specială exmisă din sânul congresului pentru acest obiect a propus, ca fondul pentru episcopiile noue înfiinţat de fericitul mitropolit Şaguna şi care a crescut la cifra de peste 800 mii cor., să se împartă de acum în trei părţi egale pentru cele trei episcopii noue contemplate a se înfiinţa în Timişoara, Oradea-mare

şi Cluj, pentruca să-şi ştie fiecare parte zestrea sa şi cu atât mai tare să stărueascâ la ajungerea scopului, îndemnându-se mai mult la adunarea mijloacelor ce mai lipsesc. În tot cazul, împărţirea aceasta, nu mult, dară cu ceva totuş ar fi mânat înainte procesul de realizare. Acei membrii din congres, cari visează că fondul episcopiilor creat de Şaguna ar aveà să se împartă numai în două părţi, adecă pentru o episcopie în Timişoara şi pentru alta în Oradea-mare, iară episcopia viitoare din Cluj să fie lipsită de partea sa, au împiedecat şi această lucrare. Să sperăm însă că simţul bun al congreselor viitoare ne va ferì ca să se creeze între diecezele mitropoliei noastre pe tema averii sau mai bine zis a sărăciei noastre situaţiuni neoportune şi nefireşti, precum au existat şi mai există şi astăzi între Românii şi Sârbii din Ungaria

Amintim la sfârşit, că cu drept cuvânt s'a cerut în congres îngrijirea de o mai intensivă *vieaţă internă bisericească,* care este tăria adevărată a bisericei.

Un deputat.

CRÂMPEE DIN LUPTELE BISERICEI GR.-CAT. ROMÂNE.

Marea dramă a bisericii rom. gr.-cat. ce se desfăşoară în zilele noastre prin înfiinţarea nouei episcopii maghiare, a ajuns la actul final. Şi cu cât se apropie de sfârşit, cu atât ni-se pare şi mai sguduitoare, de cum ni-se înfăţişà la începutul acţiunii sale.

Nu tot aşa o consideră unii fraţi uniţi.

Judecăm aceasta după optimismul, ce domneşte în cercurile conducătoare ale bisericii rom. gr.-cat.

In lupta de apărare, în lupta sgomotoasă de a sugrumà încă în germene atacul îndreptat contra unei biserici cu drepturi garantate în legile ţării şi în bulele papale, am luat şi noi partea cuvenită, câtă puteam să dăm ca şi fraţi, fratelui ajuns în marginea prăpastiei pustiitoare.

Erà şi firesc şi totodată şi înălţător a vedeà desfăşurându-se o luptă hotărîtoare, în care neamul românesc să-şi concentreze toate forţele naţionale de defensivă.

In urma acestei lupte închiegate, au sunat apoi din părţile primejduite glasuri de trecere la ortodoxie, care, la noi, în Ungaria, are o constituţie ideală cuprinsă în «Statutul Organic» şi o autonomie naţională nelimitată.

Glasurile acestea, neapărat, puteau fi privite ca preludiul unor încercări de apropiere între cele două biserici române; una, nouă, cu existenţă de două secole — şi care îşi are baza înfiinţării sale în constelaţiunea politică de atunci, nepriincioasă Românilor —

şi alta *strămoşească*. Bărbaţi binemeritaţi ai bisericii gr.-cat. şi-au exprimat în publicitate părerea, că o reîntoarcere în sinul bisericei ortodoxe ar fi cel mai bun mijloc de apărare şi cel mai nimerit răspuns la adresa pontificelui dela Roma, în care Românii uniţi credeau a vedeà pe oblăduitorul lor.

Până aici deci lupta a fost în conglăsuire cu interesele de existenţă naţională a Românilor gr.-cat. din Ungaria.

Dar când glasurile cari solicitau ca parohiile primejduite să treacă la «*legea românească*» s'au prea înmulţit, lupta comună a fost brusc întreruptă şi tactica de operaţie a luat o întorsătură de atac mai mult contra bisericei ortodoxe, decât contra catolicismului, ce gâtue biserica gr.-cat. Şi s'a strigat: «Nu cerem nici un amestec a ortodoxilor în afacerile noastre, şi nu avem nevoie de ajutorul şi conlucrarea lor».

După aceste declaraţii a urmat o acţiune de înăbuşire a glasurilor, ce par păgubitoare pentru catolicism. I. P. S. Sa Mitropolitul dela Blaj şi episcopii sufragani publică actele înaintate pontificelui roman în chestia episcopiei de Hajdudorog. In acele acte cetim invective gratuite la adresa bisericei ortodoxe; că biserica unită şi aşa e persecutată de neuniţi; că prin înfiinţarea nouei episcopii se pregăteşte terenul de trecere în braţele «*schismei*».

În «Unirea» şi «Cultura creştină» din Blaj se aud glasuri de ameninţare la adresa «Românului», că va fi scos din casele preoţilor gr.-cat. pentrucă «serveşte intereselor bisericei gr.-orientale». «Asociaţiunea», ajunge şi ea în vârtejul acestui toi şi i se spune că uniţii vor abzice să facă parte din sânul ei, căci «Luceafărul», al cărui director este şi secretar al «Asociaţiunii», a contribuit cu câteva păreri de critică sinceră la felul de luptă a cercurilor conducătoare gr.-cat. Marelui mecenate Stroiescu i-se spune pe un ton, ce denotă lipsă de creştere, că primesc bucuros daniile lui, dar de sfaturile d-sale n'au nevoie. Iar la Blaj, când s'a spus într'o clipă de gândire nepreocupată, că «*rupte să fie peceţile cu Roma*», I. P. S. Sa mitropolitul Mihali a părăsit mâhnit societatea, în care s'a spus acestea.

Până când prin presa catolică eram trataţi deci cu atâta gratitudine, în comunele primejduite se ţine o serie de adunări de «protestare», în care se accentuează; «*să ţinem neclintit la legea noastră, pe care să nu o părăsim*». Iar dl deputat Dr. Teodor Mihali, în darea de seamă ţinută la Ileanda-mare, declară, că prin înfiinţarea episcopiei de Hajdudorog i se aduce o mare primejdie catolicismului din Orient.

Par'că nouă chiar de asta ne arde acum!

Tot ca o urmare firească a faimoasei tactice de apărare cetim, că în şedinţa delegaţiunii congresuale ţinută în 6 Decemvrie în Baia-mare, s'a redactat declaraţia; «*Cheile bisericilor le trimitem la Roma*, închidem şi zidim uşile bisericilor, nu ne trebue nici sunet de clopote, nici funcţiuni publice bisericeşti, până nu ni se va face dreptate».

«Vom asaltà cerul cu rugăciunile şi Roma cu protestele noastre şi ca strămoşii noştri în faţa prigonirilor tiranice *ne vom refugià în catacombe sau în crepăturile pământului* sau după duhul vremurilor de astăzi *vom stà cu fruntea deschisă în faţa duşmanului*».

Va să zică, vom protestà noi ca să ne audă lumea, dar cheile tot le trimitem la Roma, ca să dispuneţi peste bisericile noastre cum vreţi. Noi doar suntem creştini loiali. Şi nu vă temeţi că vom părăsì catolicismul, mai bucuros întrăm în catacombe şi în crepăturile pământului şi acolo ne vom rugà.

Dar oare la sate şi în oraşele noastre are altă faţă viaţa religioasă? Şi azi tinerimea studioasă rom. gr.-cat. e condusă în corpore la bisericile rom. cat., să asculte predica cutărui iesuit. Preotese, precum şi alţii din pătura cultă în mare parte şi acum îşi pleacă capul sub patrafirul preotului rom. cat. ca să-şi isbăvească sufletul de păcate.

Adecă în fond nimic nou, ci toate au rămas în forma cea veche.

O ideie şi mai evidentă despre o mare prăpastie încă între cele două biserici române se va puteà făurì şi din următoarele date, ce le scot în fuga condeiului din «Călindarul practic» de pe anul 1904. Acolo aflăm că mai ales în dieceza Lugojului, dar şi în arhidieceză, sunt parohii gr.-cat., cu preoţi şi docenţi, şi cu biserici, cari după numărul sufletelor formează faţă de Românii ortodoxi minorităţi aşa de neînsemnate încât e păcat să le şi susţii. Cu risipa de bani făcută cu acestea parohii, s'ar puteà mântuì de ruină naţională şcoli şi biserici, precum şi alte instituţiuni culturale din sate mari, unde caracterul religios gr.-cat. e bine pronunţat.

Inşir la întâmplare câteva parohii de categoria asta:

In dieceza Lugojului: Zabrani are 42 gr.-cat., Ciuchici 11. Saracsău 62, Balomir 50, Beriu 19, Castău 45, Pricas 84, Sibişelul-vechiu 52, Şipot 72, Curechiu 50, Hălmaj 35 etc.

In Mitropolie: Topârcea 10 (gr.-or. 2093), Tilişca 56 (gr.-or. 2091), Şura-mare 35 (gr.-or. 881), Sălişte 10 (gr.-or. 4003), Fofeldea 100 (gr.-or. 807), Ibişdorf 90 (gr.-or. 721), Apoldul-de-jos 56 (gr.-or. 2714) etc.

Am amintit numai câteva din multele parohii mici, fără să înşir pe cele care numără 100 de suflete dar nu ajung la 200.

Vedeţi, la un popor sărac, care se văicăreşte mereu, că nu poate să existe, câtă cruţare s'ar puteà face cu ştergerea alor astfel de parohii, dânduli-se libertatea să se alăture la majorităţile româneşti covârşitoare. Poate atunci lupta noastră pe alte terene ar fi mai eficace şi nu s'ar simţì nevoia de anumite rezerve în discuţiile noastre, ce de multe ori, chiar în urma rezervelor tăinuite, nu au pecetea unei sincerităţi largi şi neşovăelnice.

Neapărat că sunt şi parohii ortodoxe cu minorităţi disparente, cum la Blaj şi Năsăud, unde şi aşa avem nevoie de preot, pentru educaţia religioasă a tinerimei. Dar biserica gr.-cat. susţine parohii în comune cu minorităţi disparente faţă de credincioşii bisericei noastre, ca prin aceasta să-şi afirme tendinţele de proselitism confesional ce le urmăreşte. Credem însă, că evenimentele prin cari trece acum, vor face-o să revină la sentimente mai bune.

Am strâns aceste crâmpee ca să se vadă procesul de desvoltare a discuţiilor şi manifestărilor noastre pe terenul bisericesc. Din ele, evident, deocamdată, nu se poate face alta constatare, decât dureroasa constatare făcută de dl Dr. Ioan Lupaş, într'un număr mai recent al «Românului», că adecă, până când biserica gr.-cat. unită va fi condusă în un spirit strâns clerical, este imposibilă o apropiere între cele două biserici româneşti.

Senin.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Biserica noastră naţională în raport cu celelalte confesiuni, de *Pr. Sebastian Pârvulescu.* Cuprinsul broşurei de 67 pag. a format obiectul unei disertaţii în conferenţele generale preoţeşti din Gorj, propus spre tratare de P. S. Sa Episcop al Râmnicului, în faţa propagandei papistaşe, ce se pornise atât de îndrăzneţ în ţară. Scrisă cu un frumos avânt şi multă mândrie naţională, broşura e un bun mijloc de propagandă pentru ortodoxismul nostru. Întâiul capitol «Rolul bisericii în plămădirea poporului român» arată cum ne-am format ca neam prin biserica ortodoxă, cât de strâns legate au crescut naţionalismul nostru cu ortodoxia şi trecutul ne spune că numai aşa vom răzbì în viitor, pentru că precum în trecut am dat lupta pentru cele 3 moşteniri: lege, limbă şi moşie sub povara bisericei ortodoxe — şi în viitor numai sub această pavăză ni-le vom puteà păstrà neatinse. Respinge pe rând învinuirile că biserica ortodoxă stăpânită de

o limbă străină n'ar fi folosit nimic în desvoltarea noastră şi arată rolul ce l-au avut oamenii bisericei în trecut pentru vieaţa neamului. Capitolele următoare sunt: Credinţa şi naţionalitatea, Dependenţa bisericească a Românilor cu răsăritul ortodox, Influenţele limbistice străine în biserică, Meritele câştigate de biserică în viaţa de stat a Românilor, Raportul celorlalte confesiuni cu neamul românesc (Calvinismul, Catolicismul). Iată o probă de încredere şi conştinţă: «Poporul nostru românesc, ca toate neamurile cu dreptul dat de Dumnezeu de a duce viaţă pe pământ, se bucură de aceleaşi bunătăţi pe care şi-le-a câştigat singur cu preţ scump plătit, în lupta dusă de-alungul veacurilor împotriva vrăjmaşilor şi a prietinilor făţarnici... Aşa că nu din mila cuiva ci din virtutea energiei lui există azi o ţară românească, care e stăpână pe ea, şi e liberă să se conducă de sine în hotarele ei, şi care are dreptul să ştie, ce trebue şi ce nu trebue să permită şi altor străini, pe cari nevoia traiului îi aşază pela noi». Faţă cu însaşi propaganda catolică spune: «Vrăjmaşul stă ascuns în însaşi cetatea românească, şi din umbră ne pândeşte. Nu-i uşor să luptăm cu el. Dar, noi am moştenit o lege, o limbă şi-o moşie. Cei de demult le-au apărat cu îndârjire, ca să aibă ce ne lăsà nouă. La rândul nostru şi noi trebue să ne facem datoria. Să veghem ca să nu fim surprinşi. Iar armele de luptă ne sunt indicate de înşişi vrăjmaşii noştri. Să facem şcoli de educaţie religioasă, iar din cele pe cari le avem să gonim laicizarea ateistă şi să educăm pe fii neamului nostru în dragostea de ţară şi de biserică.» *P. M.*

*

„Cartea Neamului“ sau «De toate şi din toate pentru popor». Călindar pe a. 1913 de *Dr. E. Elefterescu.* Acesta este al 3-lea an de vieaţă al acestei cărţi bune.

E unul dintre cele mai bune calendare româneşti, deşì numirea de calendar, pare a fi prea puţin, de aceea se şi numeşte cu un nume mai frumos: «Cartea Neamului». Asupra acestei cărţi am atras atenţiunea dela apariţia ei. Calendarele noastre, deşì ar trebuì să fie mijloace de înţelegătoare propagandă culturală — sunt puţin alegătoare în materialul pe care-l conţin. Cele mai multe caută cât mai multe lucruri distractive, glume uşoare, pe cari a doua şi a treiaoară nu-ţi mai vine să le ceteşti. Călindarul de faţă se distinge prin alte însuşiri. E o carte de învăţătură pentru cetitorii lui. E schiţată aproape întreagă istoria noastră, după zilele, lunile şi anii în cari s'au petrecut faptele şi întâmplările. În legătură cu partea calendaristică sunt spuse o mulţime de credinţe, datini cu originea lor, tradiţii ş. a. — Partea literară, deşì e destul de bine aleasă, de astădată e mai scurtă. Îşi va aveà cauzele. A fost, şi dacă va fi sprijinit mai bine, o să fie tot mai bogată. Ni-se dau mai multe poveţe higienice şi alte cunoştinţe folositoare.

Reţinem următoarea explicaţie despre: «*Originea crucilor de lemn, ce se văd pe câmpii şi pe lângă drumuri*».

«În cursul lunei Maiu, mulţi locuitori din cele mai multe ţări pun cruci de lemn pe câmpii şi pe lângă drumuri; aceasta este o faptă religioasă care a început prin secolul al zecelea şi care a fost imaginată de episcopul Vidric din Langves, pentru a da sprijin religiunii oamenilor de rând ce erau prigoniţi de nobili.

În acele timpuri de barbarie erau foarte mulţi nobili cruzi şi jefuitori, cari alergau asupra oamenilor dela ţară, ca să le ia ce găseau asupra lor, sau îi bătea şi schingiuià, numai cu scopul ca să se distreze şi să-şi încerce curagiul. Episcopul Vidric văzând acele cruzimi, începù a înfige cruci în diferite puncte ale eparhiei sale, spre a servì de azil nenorociţilor ţărani. — Aceştia când se vedeau urmăriţi de furia nobililor, alergau cu cea mai mare iuţeală să îmbrăţişeze crucea, înaintea căreia se opreà brutalitatea nobleţei barbare.

Fapta episcopului Vidric a avut un succes foarte mare, care fú adoptată şi de alţi episcopi şi de atunci a început să se împrăştie acest obiceiu al punerii crucilor în luna Maiu, care obiceiu a ajuns în ţările cele mai depărtate».

Atragem de nou atenţiunea asupra acestei cărţi, iar călindarelor noastre o punem de model. Preţul 2 cor.

CRONICA BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Agraţiarea unor preoţi caterisiţi. In sesiunea de primăvară Sf. Sinod al bisericei din România s'a ocupat cu cererea de graţiare alor 2 preoţi caterisiţi. Anume cei 2 preoţi au tăinuit pe un cumnat al lor, învăţător în altă comună, care făceà bancnote false în asociaţie cu nişte străini. Pentru vinovăţia de a nu fi denunţat fapta cumnatului lor au fost pedepsiţi cu un an închisoare şi apoi au fost caterisiţi înainte cu 17 ani. In sesiunile trecute au mai cerut graţiarea Sf. Sinod, care a lăsat la clemenţa I. P. S. Chiriarh respectiv de a le permite să umble îmbrăcaţi preoţeşte şi de a fi cântăreţi. Prin pedeapsa civilă pierduseră drepturile civile şi politice, nu mai pot fi parohi sau ajutători şi nici chiar cântăreţi salarizaţi de stat ori de comună, nu mai au dreptul de alegători, nu pot fi decoraţi etc. — Acum au făcut nouă încercare de graţiare. Comisia de petiţiuni a Sf. Sinod raportând asupra cererii lor e de părere să fie rugat I. P. S. Mitropolitul Primat să uzeze de înalta clemenţă chiriarhală. I. P. S. Sa ca preşedinte spune: «Odată o caterisire aprobată cred că trebue să fie menţinută. Se poate revenì cum prevăd sf. canoane cu învoirea Chiriarhului de a se îngăduì să poarte haine preoţeşti, dar să nu mai poată lucrà cele ale preoţiei. Mie mi-e groază de caterisiri, dar odată pronunţate şi rămase definitiv, e greu de a se revenì.»

P. S. Episcop al Argeşului e de părerea că pedeapsa lor fiind pentru lucruri de ordine publică, iar nu bisericească, şi întru cât şi-au luat pe-

deapsa prevăzută de lege, în ce priveşte poziţia lor de clerici rămâne la clemenţa I. P. S. Sale, care dacă va binevoì poate să le deà voie să slujască. La discuţie iau parte aproape toţi membrii Sf. Sinod. Unii susţin, că dreptul de graţiare în astfel de cazuri e a Chiriarhului respectiv, după cum şi M. S. Regele are dreptul de graţiare asupra osândiţilor, alţii, mai ales dupăce I. P. S. Sa Mitropolitul Primat spune că îi este greu să ia asupră-şi ridicarea caterisirii, susţin, că Sf. Sinod e suveran. După cum poate să deslege caterisirea unui Mitropolit sau Episcop, cu atât mai mult poate deslegà caterisirea unor preoţi, care se bucură de stima concetăţenilor lor, mai ales după 17 ani de pocăinţă, de chin şi de amar. Unii au susţinut chiar părerea că ar puteà fi îngăduiţi să slujească chiar şi sfânta Liturgie în anumite condiţii şi astfel să li-se dea voie a slujì în vre-un cătun fără plată, dar majoritatea în frunte cu I. P. S. preşedinte au socotit că li-se poate îngăduì să poarte haine preoţeşti şi să facă servicii preoţeşti, afară de Sf. Liturgie cu celelalte 6 taine. Şi Sf. Sinod decide în acest înţeles.

La desluşirea lucrului a contribuit mult P. S. Arh. Bartolomeiu Băcăoanul cu temeinice cunoştinţe de drept. P. S. Sa a arătat că autoritatea supremă bisericească se exercită de Episcop şi dela el trece la Sf. Sinod, care centralizează şi personifică autoritatea episcopală din întreaga ţară. Aceste două organe au între atribuţiunile lor şi pe cele juridice, pe care le exercită ca judecători şi ca suverani. Ca judecători ele judecă după lege, constituite în tribunal. Ca suverane ele judecă după inimă, fără să se constitue în tribunal. Judecarea după lege o îndeplinesc ca o datorie dela care nu se pot subtrage şi dau sentinţă. Judecata după inimă însă o îndeplinesc ca un drept, pe care îl pot folosì sau nu, şi acordă graţieri. In cazul celor 2 preoţi e vorba de atribuţia din urmă. Iar când I. P. S. Mitropolit primat declină răspunderea, ca prea grea pentru un singur Chiriarh, Sf. Sinod poate luà răspunderea graţierii. — (După Bis. ortod. Nr. 4).

Am socotit că chestiunea poate aveà un interes, măcar de orientare, şi pentru noi, şi aşa am scos-o la iveală. *P. M.*

*

«**Revista Preoţilor**» din Timişoara (Nr. 45) constată că «Revista Teologică» *trăeşte* şi dă semne *de vieaţă.* Aşa este! Regretăm însă, că noi nu putem constatà acelaş lucru şi despre «Revista Preoţilor», căci aceasta — durere — dă tot mai îngrijitoare semne de moarte morală.

Peste justa învinuire, ce i-am adus, că a compromis ideea organizării preoţimii, trece cu o glumă de rău gust. Noi nu ne mirăm de o asemenea purtare care nu se potriveşte cu demnitatea preoţească, căci în acelaş chip a tratat acea revistă şi chestiunea organizării preoţimii pânăce a reuşit să o compromită. Nu este adevărat că noi am fi dat celor dela revista timişoreană titlul de «anarhişti», ci alţii. Păstreze-şi deci d-lor cu deplină satisfacţie această «glorie», pentru care noi nu-i invidiem. Tânguiască-se mai

departe deasupra mormântului pe care l-au săpat organizării preoţimii, căci nici laurii acestei dubioase glorii nu voim să-i contestăm. Noi n'am discutat cine a venit mai întâi cu ideea organizării preoţimii, ci am fixat faptul incontestabil, că «Rev. Preoţilor» *a compromis* acea idee.

De faimosul «meeting», convocat la Hotel London din Budapesta, nici nu vreà să audă revista timişoreană. Noi îi lăsăm laurii şi pentru acea glorioasă expediţie argonautică, dar nu putem lăsà să se creadă că asemenea aventurii sunt făcute cu consentimentul întregii noastre preoţimi şi că ar fi în stare să-i ridice prestigiul în faţa lumii. Calea pe care a apucat «Rev. Preoţilor» este foarte prăpăstioasă şi noi suntem datori să atragem atenţiunea preoţimii asupra ei. In dosul gălăgiei ce a făcut-o în jurul ameliorării dotaţiei preoţimii se ascund intenţii rătăcite, cari acum ies la iveală. Luni dearândul a cerut ca autoritatea noastră bisericească să facă paşi la guvern pentru acea ameliorare, spunând că «nu spre agravarea, ci spre uşurarea arhiereilor noştri a cerut ca corporaţiunile noastre să întrevină la timp la guvern...» (Vezi Nr. 27 a. c.) Ei bine, arhiereii noştrii, în fruntea unei deputaţiuni compuse din fruntaşi de-ai bisericei noastre, au prezentat guvernului dreptele cereri pentru urcarea dotaţiei preoţimii, dar ce a făcut «Rev. Preoţilor» pe urma acelei întreveniri, pe care o solicitase atât de mult? Credeţi că a scris în favorul ei şi «spre uşurarea arhiereilor» în interesul preoţimii? Vă înşelaţi! Cu gândul omului care are în suflet un plan ascuns dar se teme să-l mărturisească pe faţă, — «Rev. Preoţilor» a spus din cuvânt în cuvânt: «*n'avem nici o nădejde de isprava acestei deputaţiuni*» şi «Dupăce deputaţiunea consistorului mitropolitan *se va întoarce fără nici o ispravă şi fără nici o mângăiere pentru noi* (dlor ştiau ceva!) — ***ne vom căutà noi calea*** (!!), care duce la scop (?!) şi în care nu ni se va puteà pune nici o oprelişte» (Vezi Nr. 43 a. c.).

Dacă arhiereii noştri, intervenind pe cale dreaptă şi cinstită cu autoritatea pe care li-o dă poziţia lor, nu vor puteà face «nici o ispravă» — întrebăm «Rev. Preoţilor»: *care e «calea» pe care va căuta-o ea?* La ce cale să cugetă, fără să aibă îndrăzneala a o spune pe faţă?! Incătrău vreà să apuce?!

Iată deci, că pe «Rev. Preoţilor» dela Timişoara nu o arde de ameliorarea dotaţiunii preoţimii, ci de acea «cale» pe care ea o ştie şi toată propaganda demagogică în jurul ameliorării dotaţiei preoţimii a întrebuinţat-o numai ca pretext ca să apuce pe acea cale rătăcită. Aşa ies ghiarele mâţei prin sac. Acum înţelegem şi rostul ce a voit să-l deà «Rev. Preoţilor» meetingului de tristă amintire dela Hotel London din Budapest.

Când vom găsì de trebuinţă vom mai revenì; acum însă atragem atenţiunea preoţimii noastre asupra semnelor de moarte morală ce le dă «Rev. Preoţilor» din Timişoara, care nu urmăreşte o activitate constructivă în biserică, pentru care nici n'a dat probe de capabilitate, ci urmăreşte alte «căi».

Nichita Albu.

*

Congresul Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române. In 21 şi 22 Noemvrie v. s'a ţinut la Bucureşti al doilea congres al Societăţii ortodoxe a femeilor române, care în timpul scurt de când există a câştigat sprijinul oamenilor de bine din toată ţara şi a realizat lucruri frumoase. Congresul din acest an a avut satisfacţia de a luà act despre înfiinţarea unei şcoale de fete la Bucureşti, chemată să crească în spirit naţional şi ortodox pe ficele clasei intelectuale a poporului român. Înfiinţarea acestei şcoale prin care să se paralizeze acţiunea stricăcioasă a şcolilor străine de fete, a fost unul din scopurile principale ale Societăţii. Membrii congresului au făcut o vizită la aceea şcoală, unde a avut loc şi o frumoasă festivitate, şi au rămas mulţumiţi cu cele ce le-au văzut. Asupra acestei societăţi vom mai reveni.

*

Să fie oare adevărat? Se svoneşte că la Blaj se plănueşte înfiinţarea unei parohii şi a unui protopopiat la Braşov. Dăm această ştire cu toată rezerva, căci nu credem să fie adevărată.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna lui Decemvrie.

Duminecă în 25 Noemvrie. Dumineca a 28-a după Rosalii glas 3 voscr. 6. Sfântul Clement papa din Roma. In aceasta zi se odobeşte şi praznicul Intrării în biserică.

La Utrenie: La «Dumnezeu e Domnul» se cântă troparul invierii de 2-ori, «mărire» a sfântului Clement, «şi acum» a praznicului. Sedelnele Octoicului, — Polileul — Soborul îngeresc — ipacoiul şi antifoanele glasului — prohimenul — evangelia utreniei a 6-a. — Invierea lui Hristos — psalm 50 — catavasiile Naşterii, «*Hristos se naşte măriţi-l*».

La peasna a 3-a după ectenia mică se cântă condacul şi icosul praznicului, condacul Sfântului Clement «Viţă a dumnezeeştii vii îmbrăcată cu sfinţire», apoi sedealna Sfântului cu «mărire» şi sedealna praznicului cu «şi acum».

La peasna a 6-a tot după ectenie strana cântă condacul şi ceteşte icosul învierii iar la peasna a 9-a se pune în întregime imnul Născătoarei de D-zeu «Măreşte suflete al meu». Sfetilna învierii, «mărire» a sfântului Clement, «şi acum» a praznicului.

La hvalite cântăm 4 stihiri ale învierii din Octoic şi 4 ale praznicului. «Mărire» stihira evangeliei, «şi acum Preabinecuvântată eşti» şi doxologia cea mare.

La liturgie după Vohod troparul învierii, al praznicului, al Sfântului al hramului apoi condacul învierii, al Sfântului, «mărire» al hramului, «şi acum» al praznicului.

Priceastna «Lăudaţi pe Domnul din ceruri» şi a praznicului «Păharul mântuirii voi luà şi numele Domnului voi chemà».

Duminecă în 2 Decemvrie. Sftul proroc Avacum, Dum. a 29-a după Rosalii glas 4 voscr. 7. Evangelia a 14-a dela Luca: «In vremea aceea când s'a apropiat Isus de Ierichon».

Miercuri in 5 Decemvrie la vecernie: Binecuvântare — psalmul de seara — ectenia de începere. La «Doamne strigat-am» 8 stihiri din Mineiu. «Mărire» — Pre cel ce este podoaba ierarhilor», «şi acum — Peşteră bine te împodobeşte» — Vohod, «Lumină lină, prohimenul zilei — paremiile sărbătorii — ectenia «să zicem toţi», învredniceşte-ne Doamne «ectenia celor şase cereri - şi stihoavna mineiului cu «mărire —

Omule alui Dumnezeu», «şi acum — Ceeace nu ştii de mire Fecioară», tot de aci pe troparul glasului 6. «Acum slobozeşte — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime - Tatăl nostru». După vosglas, troparul ierarhului «Indreptător credinţei», a doua oară tot acesta cu «mărire», «şi acum» bogorodicina zilei dela acel glas pe care s'a cântat troparul ierarhului şi otpust.

Joi în 6 Decemvrie. *Cel între sfinţi, părintele nostru Nicolae arhiepiscopul din Mira Lichiei făcătorul de minuni, la utrenie:* La «Dumnezeu este Domnul» troparele în ordinea în care s'au cântat la încheierea vecerniei. Ectenie — sedelnele mineiului cu ectenie între ele. Nemijlocit după seria a II-a de sedelne Polileul cu pripelele sărbătorii; urmează apoi ectenie, sedealna polileului cu «mărire — şi acum — De grabă primeşte stăpână rugăciunile noastre». Antifoanele glasului 4 dela sărbători cu prohimenul «Cinstită este înaintea Domnului moartea Cuviosului lui» — Toată suflarea, evangelia dela Ioan: «Zis-a Domnul: eu sum uşa». «Mărire — Pentru rugăciunile ierarhului tău Nicolae», «şi acum. — Pentru rugăciunile Născătoarei», «miluește-mă Dumnezeule — Bine slugă bună şi credincioasă». După ectenia «mântueşte Dumnezeule poporul Tău» — se cântă catavasiile: «*Christos se naşte măriţi-l*». La peasna a 3-a, după ectenie — sedelnele mineiului (pe antifon 8) la peasna a 6-a tot după ectenie condacul şi icosul ierarhului. Pesnei a 8-a îi premerge stihul «să lăudăm bine să cuvântăm», iar pesnei a 9-a imnul Născătoarei de Dumnezeu «Măreşte suflete al meu — Ceeace eşti mai cinstită» — Ectenie mică sfetilnele mineiului toate trei şi hvalitele cu 4 stihiri. «Mărire — Să trâmbiţăm cu trâmbiţă de cântări», «şi acum» stihira Născătoarei ambele pe glas 5, iar pe troparul acestui glas doxologia cea mare.

La liturgie: Fericirile pe glasul canonului cu mărire — şi acum dela peasna a 6-a.

Duminecă în 9 Decemvrie. *Zămislirea Sftei Anei* dum. a 20-a după Rosalii glas 5 voser. 8. Evangelia a 10-a dela Luca «In vremea aceea, învăţă Isus într'una din sinagoguri Sâmbăta».

Sâmbătă în 15 Decemvrie la vecernie: După obişnuitul început «Doamne strigat-am» cu 10 stihiri; 6 ale glasului 6 din Octoih, şi 4 ale strămoşilor din mineiu. «Mărire - Pe toţi părinţii cei mai nainte de lege» «şi acum» bogorodicina glasului 6 din Octoih. Ceealaltă slujbă până la stihoavnă cea obişnuită. La stihoavnă stihirile învierii a glasului 6 cu «mărire - Veniţi iubitorilor de praznici» «şi acum — Fără sămânţă dela dumnezeescul Duh», pe tropar 3 din mineiu. «Acum slobozeşte» şi după Tatăl nostru troparul glasului 6 «mărire — şi acum» al strămoşilor «Intru credinţă pe strămoşi i-ai îndreptat» şi otpust».

Duminecă în 16 Decemvrie *pror. Ageu. Dumineca a 31-a după Rosalii a sfinţilor strămoşi glas 6 voscr. 9 la utrenie:* La «Dumnezeu este Domnul» troparul glasului de 2-ori «mărire — şi acum» al strămoşilor. După seria a II-a de sedelne din octoih urmează Polileul, troparele învierii «soborul îngeresc», ectenie — ipacoiul glasului sedealna strămoşilor cea după Polileu, antifoanele glasului. Incolo slujba urmează după tipicul obişnuit. Catavasiile *Naşteri* cu ipacoiul strămoşilor la peasna a 3-a şi cu condacul şi icosul strămoşilor la peasna a 6-a. După peasna a 9-a, ectenie, sfetilna învierii «mărire — Pomenirea Părinţilor astăzi» «şi acum» a Născătoarei din Mineiu. La hvalite 4 stihiri a glasului şi 4 a strămoşilor. «Mărire — Veniţi toţi cu credinţă să prăznuim», «şi acum - Prea binecuvântată eşti» şi doxologia cea mare, ambele pe melodia troparului glasului 6. La liturgie. Evangelia strămoşilor **şi nu** a rândului.

Sâmbătă în 22 Decemvrie la vecernie: La «Doamne strigat-am» se cântă 6 stihiri a glasului de rând (7) 3 ale înainte-prăznuirii şi 4 stihiri a părinţilor din mineiu. «Mărire - Daniil bărbatul doririlor», «şi acum» dogmatica glasului 7 din octoic. Vohod — Lumină lină — prohimenul de Sâmbătă seara — paremiile mineiului — ectenia «să zicem toţi» — Invredniceşte-ne Doamne — etcenia celor 6 cereri — stihoavna glasului 7 cu «mărire — Bucuraţi-vă proroci cinstiţi» din mineiu pe antifon 2, «şi acum — O minune mai nouă» dogmatica stihoavnei glasului 2 din octoic. «Acum slobozeşte» şi

după «Tatăl nostru» troparul învierii a glasului de rând, «mărire — Mari sunt isprăvile credinței» troparul părinților «și acum» a Născătoarei dela glasul lui «mărire» și otpustul.

Duminecă în 23 Decemvrie, *Dum. înainte de naşterea lui Christos glas 7 voscr. 10, la utrenie:* Binecuvântarea - cetirea psalmilor — ectenia de începere. La «Dumnezeu este Domnul» troparele dela încheierea vecerniei cu deosebirea, că al învierii se cântă de 2-ori, ectenia — ambele grupe de sedelne din octoic cu «ectenie între ele, polileul — troparele învierii «soborul îngeresc» — ectenie ipacoiul glasului — sedealna părinților cu «mărire — și acum», antifoanele glasului cu prohimenul lor — evanghelia utreniei a 10-a — Invierea lui Christos — psalm 50 — catavasiile «Naşterii».

La peasna a 3-a ectenie şi ipacoiul, la peasna a 6-a ectenie şi condacul şi icosul părinţilor. După peasna a 9-a ectenie, sfetilna învierii, «mărire» — sfetilna părinţilor, «şi acum» a Născătoarei de Dumnezeu. La hvalite 4 stihiri ale glasului de rând şi 4 ale părinţilor. «Mărire — Adunarea învăţăturilor legii», «şi acum — Prea binecuvântată eşti» și doxologia cea mare, ambele pe troparul glasului 7.

La liturgie: Apostolul şi evanghelia din Dum. înainte de Naşterea Domnului şi **nu** care ar fi la rând.

Luni în 24 Decemvrie la vecernie: Inceputul cel obişnuit cu binecuvântare — Impărate ceresc — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru - Doamne milueşte-ne — Veniţi «să ne închinăm şi psalmul de seara «Binecuvintează suflete al meu» şi după acestea ectenia cea mare de începere. După «ectenia mare se cântă pe melodia glasului 2. «Doamne strigat-am» cu 8 stihiri ale mineiului şi «mărire — acum — August singur stăpânind pe pământ, mulţimea stăpâniei oamenilor a încetat» pe acelaş glas. Vohodul se face cu evanghelia. Urmează după acestea imnul de seară «Lumina lină» şi prohimenul zilei. Paremiile se cetesc după indigitările cuprinse în mineiu cu stihurile şi cântările «şi pe magi i-au adus ţie», «şi pe magi i-au îndreptat spre închinarea Ta». Ectenia «să zicem toţi». Invredniceşte-ne Doamne, ectenia celor 6 cereri şi stihoavna mineiului cu încheierea cea obişnuită.

Marţi în 25 Decemvrie. *Naşterea cea după trup a Domnului şi Dumnezeului nostru Isus Christos. La utrenie:* La «Dumnezeu este Domnul» troparul praznicului de 3-ori. După caftismă prescrisă se cântă cele două serii de sedelne a mineiului cu ectenie mică între ele. După a 2-a grupă de sedelne urmează polileul cu pripelele. Ectenia mică, sedealna Polileului «Cel neîncăput nicăirea». Antifoanele glasului 4 dela praznice cu prohimenul: «Din pântece mai nainte de Luceafăr te-am născut şi stihul lui». După toată suflarea evanghelia utreniei dela Mateiu: «Naşterea lui Christos aşa a fost». «Mărire — Astăzi toate se umplu de bucurie, Christos născându-se din Fecioară» «şi acum — Astăzi toate se umplu de bucurie, Christos născându-se în Vitleem». «Milueşte-mă Dumnezeule — Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace» pe glas 6. Catavasiile naşterii «Christos se naşte măriţi-l». La peasna a treia ipacoiul şi sedealna mineiului, la peasna a 6-a condacul şi icosul praznicului. După peasna a 8-a pripelele mineiului şi **nu** «ceeace eşti mai cinstită». Ectenia mică — sfetilna praznicului de 3-ori şi hvalitele mineiului cu «mărire — Când în vremea venirii tale pe pământ», şi acum — Aztăzi Christos în Vitleem se naşte» şi pe melodia antifonului dela glas 2 doxologia cea mare.

La liturgie: In loc de «Binecuvântează», «Unule născut» şi în loc de fericiri se cântă cele trei antifoane ale mineiului. Apostolul dela Galateni: «Fraţilor! când a venit plinirea vremii», evanghelia dela Mateiu: «Daçă s'a născut Isus în Vitleemul Iudeei». Irmosul Naşterii: «Măreşte suflete al meu» şi priceasna: «Izbăvire a trimis Domnul poporului său».

Cantor.